

František Bizub

Osídlenie horného Liptova v 13. storočí

Obec Kráľova Lehota 2015

Vydané s finančným príspevím
Obecného úradu v Kráľovej Lehote,
autora štúdie
a Penziónu Larion v Kráľovej Lehote.

Osídlenie horného Liptova v 13. storočí

© František Bizub 2015

Tlačiareň P+M, s.r.o.

ISBN 978-80-971965-2-3

Na úvod

V roku 2013 sme objavili rozsiahle hradisko v Kráľovej Lehote. Podľa nálezov bronzového meča, honosného bronzového náramenného kruhu a časti bronzového opasku vieme, že hradisko existovalo už v mladšej bronzovej dobe.

Satelitné snímky hradiska okrem zarovnanej plochy akropoly a dlhých úzkych bočných terás, ukázali aj obrysy podzemných základov dávnych stavieb. Jedna zo stavieb má polygonálne základy zhodné so základmi kostola sv. Alžbety z 13. storočia v Kežmarku. To a aj hromadný nález mincí potvrdzuje, že hradisko bolo obývané aj v tomto období. Z 13. storočia sú prvé písomné doklady o Liptove. Štúdium pôvodných latinských textov týchto dokladov ukázalo, že najstarší známy a kľúčový dokument o Liptove, darovacia listina uhorského kráľa Ondreja II. z roku 1230, ktorou obdaroval Beucha, Haucha a Polka veľkým voľným územím, siahajúcim od vodných tokov Boca a Belá až po hranice so Spišskou stolicou, sa vzťahuje na toto hradisko. Územie darované kráľom Ondrejom II. ohraničené na západe uvedenými vodnými tokmi predtým patrilo k osade Mogiorfolu. To znamená, že osada Mogiorfolu bola východne od týchto tokov, na hradisku v Kráľovej Lehote. Názov Mogiorfolu, v preklade Lieskovec, bolo logické pomenovanie osady na hradisku, lebo aj teraz sú svahy hradiska pokryté mnohými kríkmi liesok.

Hradisko v Kráľovej Lehote, nachádzajúce sa pri vtoku Bieleho Váhu, Boce a Hybice do Váhu, bolo od bronzovej doby do stredoveku dôležitým strategickým bodom na komunikáciách spájajúcich Liptov so Spišom aj s Pohroním.

V osade na hradisku v Kráľovej Lehote býval jeden z obdarovaných Polk a je pravdepodobné, že tam najprv býval aj potomok jedného z obdarovaných, comes Bohumír so svojimi synmi.

V tejto štúdii sú listiny o území horného Liptova v 13. storočí, ktoré potvrdzujú osadu Mogiorfolu v Kráľovej Lehote a a popisuje sa vývoj osídlenia územia od vodných tokov Boca a Belá po Spiš v ďalších storočiach.

Kráľova Lehota, apríl 2015

František Bizub, autor

I. Darované územia

Od potoka Boca a rieky Belá po Spišskú stolicu

Najstarším známym a kľúčovým dokumentom ku dejinám Liptova je darovacia listina uhorského kráľa Ondreja II. z roku 1230. V nej sa po prvý raz spomína Liptov. Touto listinou kráľ obdaroval za verné vojenské služby Beucha, Haucha a Polka¹ časťou voľnej zeme nachádzajúcej sa na území Liptova.² Zem kedysi patrila osade ľudovo nazývanej Mogiorfolu³ a z územia Liptova ju vydeľovali prudké vodné toky Boca a Belá, ktoré vtekajú do Váhu.⁴ Zem daroval kráľ spolu s lesmi a lúkami obdarovaným a ich dedičom navždy.⁵ Do vlastnickej držby zeme obdarovaných podľa uvedenej listiny uviedol zvolenský župan Detrich.⁶ Kráľ obdarovaným udelil povolenie konať na tejto darovanej zemi trh oslobodený od daní a poplatkov.⁷ To znamená, že v osade Mogiorfolu sa konali trhy.

Kráľ voľnú zem daroval a voľný trh povolil pod podmienkou, že obdarovaní a ich dediči budú kráľovi a jeho nástupcovi naďalej rovnako slúžiť ako dosiaľ a naďalej budú patriť ku kráľovskej korune a kráľovskému majestátu⁸ (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 1). To, že kráľ podmienil darovanie službou a vernosťou kráľovskej korune naznačuje, že vtedy ešte nemalo Uhorsko na slovenskom severe pevnú pozíciu.

Originál listiny kráľa Ondreja II. z roku 1230 sa stratil, ale jej doslovný prepis sa zachoval v listine kráľa Ladislava IV. z roku 1283.⁹

V darovacej listine je spomenutá len osada Mogiorfolu, čo znamená, že v tom čase (v roku 1230) na darovanej zemi neboli žiadne iné osady. Táto darovaná zem bola rozsiahla, mala okolo 75 tisíc ha (na mapke územie označené A, B, C, D). Aj keď sa v tejto listine neuvádzajú východné hranice územia, tvorila ich hranica so Spišom. Potvrďuje to metačná (hraničná) listina vydaná kráľom Belom IV. 16. augusta 1260 opátstvu v Spišskom Štiavniku. Tá popisuje, že hranica opátstva išla k západnej oblasti opátstva štími vrchov v lese ku končiaru

¹ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I (CDSI I)*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 257, č. 361, prepis listiny Ondreja II. z roka 1230 v potvrdzujúcej listine Ladislava IV. v roku 1283; Magyar országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár Budapest (ďalej MOL DL) 65252, „quod nos fidelibus nostris, Beucha videlicet, Hauch, Polko, pro suis fidelibusserviciis contulimus“.

² MARSINA, ref. 1, „quandam terram vacantem in territorio de Lyptou sitam“.

³ MARSINA, ref. 1, „quondam terra fuerat ville, que vulgo Mogiorfolu vocabatur“.

⁴ MARSINA, ref. 1, „quam dividit a terra Lyptou torrens nomine Beuchna et torrens nomine qui vulgo dicitur Feirpotok, qui in fluvium Wag cadunt“.

⁵ MARSINA, ref. 1, „cum silvis et pratis ipsis et suis heredibus in perpetuum possidendam“.

⁶ MARSINA, ref. 1, „et ipsos per fidelem nostrum Detricum comitem de Zolum, filium Synk, regia auctoritate in possessionem dicte terre fecimus introduci“.

⁷ MARSINA, ref. 1, „Istud etiam ipsis concessimus, ut forum ipsorum super eadem terra ab omi tributo et exactione liberum esset et immune“.

⁸ MARSINA, ref. 1, „ita tamen, quod tam ipsi quam ipsorum heredes tam nobis quam nostris successoribus super eadem dicta terra servire teneantur et corone subiaceant regie maiestatis“.

⁹ HUŠČAVA, Alexander. Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, Bratislava : 1930, roč. VII., č. 58 (5), s. 80 – 81.

zasnežených vrchov, volanému Polta, iným menom Golica (Kráľova hoľa).¹⁰ Odtiaľ sa hranica uberala priamo na sever cez hory a lesy ku prameňu rieky Poprad nachodiacom sa v zasnežených vrchoch (vo Vysokých Tatrách).¹¹

To, že územie darované Hauchovi, Beuchovi a Polkovi kráľom Ondrejom II. v roku 1230 malo na východe hranicu so Spišom, potvrdzuje aj to, že Bohumír s bratom Serafinom túto listinu v roku 1283 predložili kráľovi Ladislavovi IV. na konfirmáciu (potvrdenie) ako dediči Haucha, Beucha a Polku. Pritom toto územie, okrem územia Hýb, dostal Bohumír už v roku 1269 donáciou od kráľa Bela IV. a potvrdil mu ju v roku 1273 kráľ Ladislav IV. A v týchto donáciách z rokov 1269 a 1273, najmä v hraničnej listine Spišskej Kapituly z roku 1274 (o týchto listinách podrobnejšie v ďalšom texte), sa uvádzajú na východe hranice so Spišom.

Historici Huščava¹², Marsina¹³ a Varsík¹⁴ z prepisu listiny kráľa Ondreja II. z roku 1230 v listine kráľa Ladislava IV. z roku 1283 správne čítali, že názov Beuchna je potok Boca (Bocianka) a názov Feirpotok je rieka Belá. Varsík tiež správne na potoku Boca a rieke Belá určil západnú hranicu darovanej zeme.¹⁵ Historici Ratkoš¹⁶ a Uličný¹⁷ nesprávne stotožnili potok Beuchna (Boca) s potokom Stošianka tečúcim zo severu cez obec Stošice a riekou Feirpotok (Belá) s Belianským potokom tečúcim z Vysokých Tatier medzi Východnou a Važcom. V uvedenej listine kráľa Ondreja II. z roku 1230 sa pritom uvádzajú prudké vodné toky a takými Stošianka ani Belanský potok nie sú. Tiež sa v tejto listine jasne uvádza, že obidva vodné toky vtekajú do Váhu. Beliansky potok nevteká do Váhu, ale do Bieleho Váhu (ten mal vtedy názov Važec).

Vymedzenie darovanej zeme vodnými tokmi Boca a Belá, ktoré tvorili jej západnú hranicu, jednoznačne určuje, že osada Mogiorfolu bola na východ od týchto vodných tokov. Historici Koperdan¹⁸ a Kútnik¹⁹ v priestore pri sútoku Bieleho a Čierneho Váhu predpokladali mnišku správu (kláštor), prinajmenšom pustovňu mníchov, už 10. – 11. storočí. Historik Beňko nestotožňoval dedinu Mogiorfolu z listiny kráľa Ondreja II. z roku 1230 s terajšou dedinou Uhorská Ves, ako to tvrdia viacerí historici len na základe prekladu názvu (pritom nesprávneho prekladu) do slovenčiny, ale predpokladal, že dávna dedina Moriorfolu bola na východ od vodných tokov Boca a Belá. Beňko pritom tvrdil,

¹⁰ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae 2(CDSI 2)*. Bratislava : Vydavateľstvo Obzor, 1987, s. 453, č. 650, *Patria Metalium abbatiae Schavnikiensis*, „deinde venit versus dictam plagam occidentalem per cacumina mocium in silva ad summitatem mocium niveorum Polta, alio nomine Golicha vocatorum“.

¹¹ MARSINA, ref. 10, s. 453, č. 650, „inde reflectitur directe ad plagam septemtrionalem, per montes et silvas venit ad originem fluvii Poprad vocati in montibus niveis existentem“.

¹² HUŠČAVA, ref. 9, s. 38.

¹³ MARSINA, ref. 1.

¹⁴ VARSÍK, Branislav. *Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku*. Bratislava : Veda, 1984, s. 212 a 215.

¹⁵ VARSÍK, ref. 14, s. 212.

¹⁶ RATKOŠ, Peter. Pripomienky k I. zväzku slovenského diplomata. In *Historický časopis*, 1975, roč. 23, s. 283.

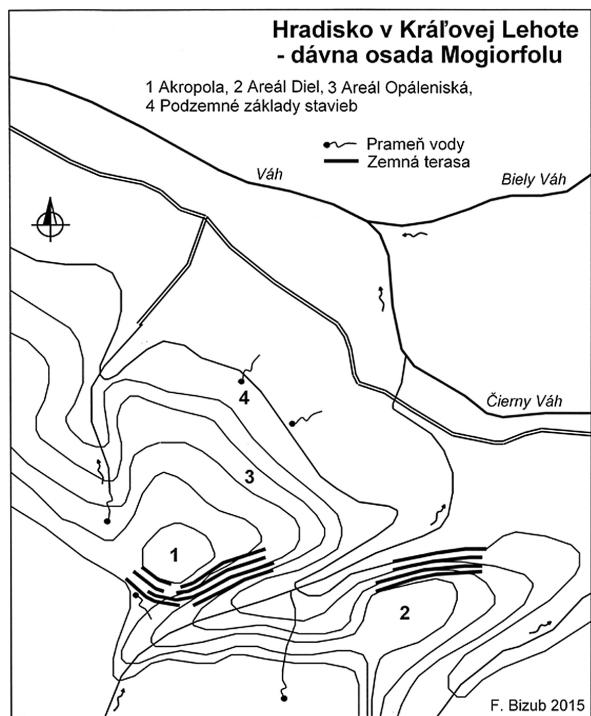
¹⁷ ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia, 3. časť. In *LIPTOV'9, Vlastivedný zborník*. Martin : Osveta, 1987, s. 89 - 92.

¹⁸ KOPERDAN, Ján. *Najstaršie dejiny Liptova*. Ružomberok : Liptovské múzeum, 1961, s. 279.

¹⁹ KÚTNIK, Jozef. O pôvode pustovníka Svorada. In *NOVÉ OBZORY II, Spoločenskovedný zborník Východného Slovenska*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 37.

že prichádzajúci uhorskí strážcovia zásekov sa spravidla usadzovali priamo, alebo v tesnej blízkosti starších slovenských osád a napísal: *“Takou bola iste aj staršia osada zatiaľ neznámeho mena na teritóriu Mogiorfolu”*.²⁰

Historik Varsík vznik názvu Mogiorfolu predpokladal v 11. – 12. storočí.²¹ Maďarské slovo mogyoró je po slovensky lieskový oriešok, lieskovec, lieska. Názvy villa Mogiorfolu (z r. 1230), villa Mogorfolu (1239), terra Mogyorfolu (1283), terra Mogorfolu (1285) a possessione Mogorfolu (1286) preto treba prekladať do slovenčiny ako osada, či zem Lieskovec, Lieskov, Lieskové a podobne.²²

Teda tento maďarský názov Mogiorfolu pochádza z názvu starej slovenskej osady Lieskovec alebo Lieskov. Taký názov mala osada v 11. storočí pred pričlenením severného Slovenska pod Uhorské kráľovstvo. Podľa Varsíka až názov possessione Magyarfalú z roku 1357 (český preklad latinskej listiny datovanej k r. 1480) je dôsledný maďarský názov obce Uhorská Ves, pričom názvy obcí s príponou *-falú*, *-falva* treba klásť do 13. a 14. storočia.²³ Vtedy vznikla aj terajšia

²⁰ BENKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1985, s. 95 - 97.

²¹ VARSÍK, ref. 14, s. 213.

²² Napr. Lieskovec – Mogyorósfalu (okr. Humenné), Lieskovec – Mogyoród (okr. Zvolen), Dolný Lieskov – Alsómogyoród (okr. Považská Bystrica), Moravské Lieskové – Morvamogyoród (okr. Nové Mesto nad Váhom).

²³ VARSÍK, ref. 14, s. 213.

obec Uhorská Ves, lebo názov possessione Magyarfalu sa už vťahuje na ňu. Taký istý názov Magyarfalu z roku 1301 mala na západnom Slovensku Uhorská Ves (od r. 1948 Záhorská Ves).

V jeseni 2012 sme v archívnom fonde písomností Liptovskej župy z rokov 1607 – 1638, týkajúcich sa súdneho sporu o vlastníctvo územia Kráľovej Lehoty medzi zemanmi Lehotskými a panstvom hradu Liptovský Hrádok, našli starou slovenčinou napísané pole Za hradisthe (Za hradisko) a U Hradiste (U hradiska).²⁴ To bolo pre nás indíciou, na základe ktorej sme pri sútoku Bieleho a Čierneho Váhu v Kráľovej Lehote na jar 2013 objavili a zamerali rozsiahle hradisko (okolo 40 ha) s akropolou a so štvorstupňovými úzkymi terasami po obvode hradiska.

S týmto hradiskom súvisí nález z 19. storočia, kedy v Kráľovej Lehote našli v zemi 54 cm dlhý bronzový meč s čiaškovitou rukoväťou tzv. liptovského typu a honosný bronzový náramenný kruh tzv. šalgotajánskeho typu, ktorý nosili ženy.²⁵ Obidva sú v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti²⁶, aj nález z roka 1982, kedy miestny obyvateľ našiel časť bronzového opasku. Všetko sú to nálezy z mladšej bronzovej doby.

Na satelitnej snímke zhotovenej v roku 2003 sme na hradisku zistili obrisy podzemných základov stavieb.²⁷ Jedna z týchto stavieb má polygonálne základy zhodné so základmi zaniknutého kostola sv. Alžbety z polovice 13. storočia v Kežmarku. Polygonálny tvar svätyne, typický pre kláštorne kostoly, sa viaže na najreprezentatívnejšie stavby.²⁸ Teda hradisko bolo bývané aj v 13. storočí, ku ktorému sa viažu prvé písomné doklady o Liptove. Z hradiska pochádza aj nález mincí uložených v plátennom vrecku v krčahu, ktoré boli vyorané koncom 20. storočia pri rozorávaní lúk. Pri tomto rozorávaní sa pluhu zachytávali o kamenné základy v zemi.

Objavením tohto hradiska už nie je osada Mogiorfolu neznámeho mena, ale pred pričlenením Liptova k tvoriacemu sa Uhorskému kráľovstvu to bola osada Lieskovec, čiže terajšia obec Kráľova Lehota. Názov osady Lieskovec, či Lieskov, po maďarsky Mogiorfolu, vznikol z toho, že na tam rástlo veľa liesok. Je to logické pomenovanie osady, lebo ešte aj teraz sú svahy hradiska pokryté najmä mnohými porastmi liesok.

Osada Hybe ako kráľovský majetok

Kráľ Belo IV. po nástupe na trón urobil revíziu darovaných majetkov a niektoré majetky šľachticom odobral. V tej súvislosti vydal 29. septembra 1239 donačnú listinu, týkajúcu sa územia Mogorfolu (Kráľovej Lehoty). V donácii uviedol, že jeho otec kráľ Ondrej dal

²⁴ Štátny archív Bytča, Župa Liptovská I., i. č. 1227.

²⁵ NOVOTNÁ, Mária. *Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1970, s. 102, „Kráľova Lehota. In der Majláth'schen Sammlung befanden sich 2 Bronzen, welche seitens J. Hampel als Depot bezeichnet wurden. Es sind dies: ein Schwert L 54 cm und eine scheibenförmige Spirale, in der Mitte mit Stachelscheibe (Salgotarján - Oberarm-Spirale), (Kráľova Lehota. V Majláthovej zbierke nájdeme dva bronzové predmety, ktoré J. Hampel označil ako depot (poklad v zemi). Je to meč, dlhý 54 cm a náramenica typ Šalgotarian).“

²⁶ Liptovské múzeum Ružomberok, knižnica, výkres, kartón 1, „Archeologické nálezy v Liptove. Kráľova Lehota: bronz. predmety (Sb. B. Majláth, Nár. Múz. v Pešti).“

²⁷ BIZUB, František. Dávne stavby na hradisku v Kráľovej Lehote. In *Kráľova Lehota*, obecný časopis, 2014, roč. 10, č. 1, s. 1 - 3 a č. 2, s. 20 - 22.

²⁸ FÁBROVÁ, Karin. Vznik a formovanie sa mesta Kežmarok. In *Annales historici, Presoviensis*, 2012, roč. 12, č. 1, s. 20 - 24.

Polkovi bývajúcemu v osade Mogorfolu (Kráľovej Lehote) za mnohé služby dve zeme osád v Liptove, a to Hýb a Mogorfolu (Kráľovej Lehoty).²⁹ Touto donáciou osadu Hybe (územie A) so zemami odobral ku kráľovskému majetku.³⁰ Ale osadu Mogorfolu (Kráľovu Lehotu) so zemami (územie B, C, D) Polkovi a jeho dedičom a tých dedičov nástupcom trvalým právom ponechal³¹ v jej všade zreteľných hraniciach, do ktorých ho uviedol zvolenský župan Michal.³² (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 2).

Osada Hybe bola od osady Mogorfolu (Kráľovej Lehoty) vzdialená cez kopec nazývaný Kráľova len necelých 5 km a tadiaľ medzi nimi viedla cesta, ktorej kameňmi vydláždený brod cez Biely Váh a zárezy cesty cez les hore kopcom na hybskej strane poznať doteraz.

V tejto donácii z roku 1239 nie sú popísané hranice územia Hýb, ktoré kráľ odobral ku kráľovskému majetku. Ale z listiny z roku 1265 (pozri ďalší text), je zrejmé, že územie Hýb ohraničoval z juhovýchodu potok Hybica (osada Hybe bola na pravom brehu Hybice), z juhozápadu rieka Váh a zo severozápadu rieka Belá. Z listín z roku 1269 a 1273 (pozri ďalší text) zase vyplýva, že územie Hýb na východe končilo na hranici so Spišskou stolicou a po úradnom zameraní, vykonanom Spišskou Kapitulou v roku 1274 sa rozšírilo na juh po potok Vážec (Biely Váh) a na východe sa skrátilo po Beliansky potok medzi Východnou a Vážcom. Taktiež v donácii z roku 1239 nie sú popísané hranice územia Mogorfolu (Kráľovej Lehoty), ktoré kráľ ponechal Polkovi, len sa uvádza, že tieto hranice sú všade zreteľné. Hranice tohto Polkovho a po ňom Bohumírovho územia sú zrejmé zo spomínaného úradného zamerania z roku 1274 a sú uvedené v ďalšom texte.

Od potoka Boca po potok Ploštínka

V roku 1263 kráľ Belo IV. dal za verné služby Bohumírovi rovinaté územie s názvom Wezueries s jedným poplužím ornej pôdy, nachádzajúcim sa pri potoku Štiavnica, kde vraj býval istý syn igrica.³³ V prepise tejto listiny, ktorú Bohumírovi vydal 21. marca 1293 kráľ Ondrej III., sa uvádzajú hranice darovaného územia. Prvý hraničný bod začínal v južnej časti potoka Ploštínka, hranica viedla po málo tečúcej vode potoka Ploštínka a vošla ústím Ploštínky do Váhu v Štiavnici (?),³⁴ pokračovala tokom Váhu smerom na východ a hore po potoku Boca, potom ku prameňu potoka Štiavnice a odtiaľ ku prameňu Ploštínky (územie

²⁹ MARSINA, ref. 10, s. 39, č. 54, v prepise listiny Bela IV. z roka 1239 v potvrdzujúcej listine kráľa Karola Róberta z 6. 12. 1340 (MOL, DL 40848) „cum pater noster Andreas rex inclite recordacionis Polku de ville Mogorfolu pro multiplicibus serviciis suis contulisset terras duarum villarum in Lyptow Hiba scilicet et Mogorfolu“.

³⁰ MARSINA, ref. 29, „predictam villam Hiba cum terra ipsam pertinenti ad usum nostrum recepimus“.

³¹ MARSINA, ref. 29, „villam vero Mogorfolu predicto Polku et suis heredibus heredumque successoribus iure perpetuo duximus relinquentiam“.

³² MARSINA, ref. 29, „certis metis undique distinctam, quam sibi per fidelem nostrum Myko comitem fecimus assignari“.

³³ SZENTPÉTERY, Imre. *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica I. (RRSA I.)*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1923, s. 418, č. 1360, „quandam planiciem terre Wezueries appellatam, contingentem in se de terra arabili circa aratrum, existentem circa fluvium Seunicha, ubi cuiusdam ioculatoris filius dicebatur residere.“

³⁴ MOL DL 65255 „Prima meta incipit de fluvio Ploschyn a parte meridionali et parum currens cadit in aquam Wagh in Seunichareu“.

E).³⁵ Z obidvoch listín vyplýva, že vtedy ešte na tomto darovanom území nebola žiadna osada. Názov Wezueres znamená polom (vetrom polámaný les), o čom svedčí názov obce Gemerská Poloma.³⁶

Mestské práva pre osadu Hybe

Do slovenskej osady Hybe prišli pravdepodobne zo Spiša nemeckí hostia. Týmto hostom v Hybiach kráľ Belo IV. udelil 21. júla 1265 mestské práva. V listine udeľujúcej mestské práva im v hraniciach Hýb smerom ku Spišu povolil poľovačku a rybárčenie, s výnimkou rybolovu v rieke Váh³⁷ (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 3). V listine sa presne popisuje len západná hranica chotára Hýb, ktorá začínala pri prameni rieky Belá (vo Vysokých Tatrách) a viedla dolu touto riekou až po jej ústie do Váhu.³⁸ Rieka Váh, v ktorej mali Hybania zakázaný rybolov, tvorila južnú hranicu hybského chotára od vtoku Hybice do Váhu po vtok Belej do Váhu.

Les medzi potokom Hybica a Spišskou stolicou

Donáciou, vydanou 25. októbra 1269 vo Zvolene, kráľ Belo IV. daroval Bohumírovi určitý pustý les, nachádzajúci sa medzi potokom Hybica a vymedzený hranicou Spišskej stolice, v ktorom boli lesná lúka Turie pole, lúka Východná a potok Važec (Biely Váh).³⁹ V listine nie je zmienka o osadách na darovanom území.

Túto listinu Bohumírovi potvrdil 27. mája 1273 kráľ Ladislav IV. (obrázok originálu listiny z r. 1273 je na 3. strane obálky). Ako v listine z roku 1269, tak aj v potvrdzujúcej listine z roku 1273 sa Bohumírovo územie rozprestieralo od kráľových hostí v osade Hybe po hranicu so Spišskou stolicou⁴⁰, kde hraničilo s pozemkami (Štiavnického) opátstva (územie B, C, D). Aj v roku 1273 sa na Bohumírovom území nachádzala len lúka Východná, potok Važec (Biely Váh) a pole Turie pole. Kráľ na tomto území povolil Bohumírovým ľuďom, ktorí sa tam mali v úmysle usadiť, že desiatok (cirkevnú daň) môžu platiť svojmu kňazovi.⁴¹

³⁵ MOL DL 65255, ref. 34, „inde per aquam Wagh tendit versus orientem [...] ad aquam Bucha vocatam et inde tendit ad caput Seuniche et de Seuniche ad caput Plosnicha ad metam priorem et sic mete iam dicte terre terminantur“.

³⁶ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I.* Bratislava : Veda, 1977, Gemerská Poloma – r. 1282 Wezueres, r. 1427 Wesweres.

³⁷ Štátny archív (ŠA) Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, Listiny mestečka Hybe, inv. č. 1, „et liberam in silvis et in agris intra metas ejusdem Hyba contentis versus Scepus venendi et piscandi nabeant facultatem, exceptis aquis Vag, in quibus nullus ex eis piscari poterit ullo modo“

³⁸ ŠA Bytča, ref. 37, „Prima meta incipit a Capite fluvii Fejer Bela vocati et venit inferius per ipsam aquam ... et per qisam aquam descendit in aquam Waag“.

³⁹ FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis (CDH) IV. 3.* Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829, s. 544, „super collatione cuiusdam siluae desertae, existentis inter aquam Gybe, et limites, seu terminos Comitatus de Scepus; in qua quidem sylua pratum Turapola, et pratum Vyhodna, et riulus Vanyh nuncupatus haberentur.“

⁴⁰ BORSA, Iván. MÁLYUS, Elemér. *Á Szent-Ivány család levéltára.* Budapest : Akadémia kiadó, 1988, s. 16, „inter hospites nostrom de villa Hybe et limite seu terminos committatus de Scipus“.

⁴¹ BORSA, MÁLYUS, ref. 40, maďarský text.

Osídlenie horného Liptova v 13. storočí

Územie

A, B, C, D Ondrej II. dal r. 1230 Beuchovi,
Hauchovi a Polkovi územie
Mogiorfolu

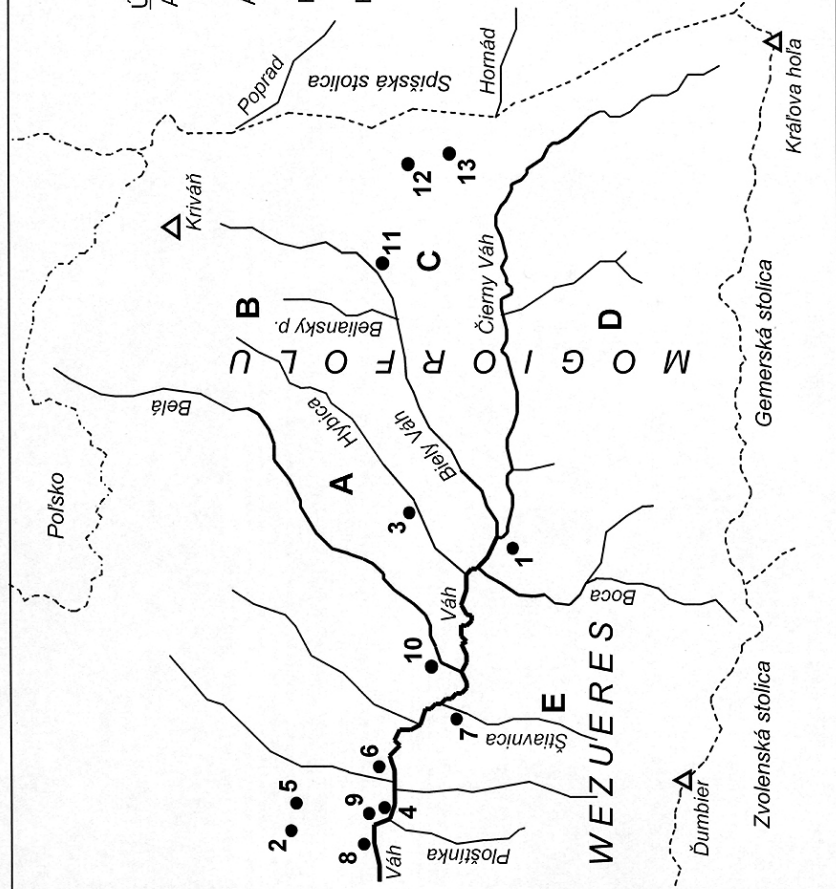
A Belo IV. odňal r. 1239 Polkovi
chotár Hyb

E Belo IV. dal r. 1263 Bohumírovi
územie Wezueres

B, C, D Belo IV. dal r. 1269 Bohumírovi
územie po Spiš

Prvá priama písomná zmienka

- 1 Mogiorfolu 1230 (Kráľova Lehota)
- 2 Bobrouch 1231 (Bobrovec)
- 3 Hiba 1239 (Hybe)
- 4 Werbuce 1267 (Vrbica)
- 5 Nadasd 1269 (Trstené)
- 6 Akalichna 1273 (Okoličné)
- 7 Vezverus 1285 (Liptovský Ján)
- 8 Howkfolula 1286 (Ondrašová)
- 9 Scentmiclos 1286 (Liptovský Mikuláš)
- 10 Scentpeter 1286 (Liptovský Peter)
- 11 Wazych 1286 (Važec)
- 12 Churba 1286 (Štrba)
- 13 Schonaw 1298 (Šuňava)

Zameranie hraníc medzi osadou Hybe a comesom Bohumírom

V roku 1274 nariadil kráľ Ladislav IV. nové úradné zameranie hraníc Bohumírovho územia podľa donácii z rokov 1269 a 1273. Išlo o les, ktorý sa nachádzal medzi osadou Hybe a opátstvom na Spiši⁴², v ktorom boli potok Važec (Biely Váh) a pole nazývané Turie pole⁴³ a ten les patrilo comesovi Bohumírovi, synovi Oskara (?), a jeho dedičom za verné služby kráľovi.⁴⁴ Bolo potrebné zohľadniť kráľovské právo na osadu (Hybe) a aj Bohumír chcel presné hranice svojho územia.⁴⁵

Kráľ tým poveril 2. mája 1274 Spišskú Kapitolu a ako svojho splnomocnenca vyslal Vavrinca, syna Mikuláša zo Zvolena.⁴⁶ Výsledok šetrenia zhrnula Spišská Kapitula v úradnej hraničnej listine z 11. júna 1274, určujú hranice Bohumírovej donácie. Prvý hraničný bod začínal pri prameni rieky Poprad vo vysokých horách volaných (Vysoké) Tatry, odtiaľ hranica schádzala do rovných lesov a hôr, potom viedla smerom na východ ku Červenému potoku (teraz potok Červená voda východne od Štrby) a od tohto potoka stúpala ku veľkej ceste, ktorá prechádzala zo Spišskej stolice do Liptova.⁴⁷ Hranica pokračovala ku ďalšej rieke a po nej proti prúdu na jeden veľký kameň v hore, odtiaľ na veľký kameň na vrchole hory, z tohto kameňa cez malé údolie hore na inú horu a tou horou prechádzala rovným lesom smerom na sever ku prameňu Hornádu.⁴⁸ Odtiaľ viedla hranica hore do vysokých hôr (Kráľova hoľa) a od nich ku potoku Boca. Dolu potokom Boca zostúpila do rieky Váh, po nej viedla vyššie ku rieke Važec (Biely Váh), viedla hore riekou Važec z ktorej vstúpila do nejakého malého potôčika (Beliansky potok) a z neho zakrátko vošla do jednej hory, potom smerom na západ cez veľkú cestu, ktorá viedla do Liptova zo Spiša a dolu touto cestou vošla do potoka Hybica.⁴⁹ Hore potokom Hybica išla hranica do vysokých hôr (Vysokých) Tatier a cez ne

⁴² FEJÉR, Georgius. *CDH V*, 2. Budae : 1829, s. 179 - 182, "Noueritis nos quamdam siluam nostram existentem inter Hospites nostros de villa Hibe ... in quibus terminis ex parte dictae siluae, terra Abbatis de Scepus dicitur contiguari."

⁴³ FEJÉR, ref. 42, „in qua siquidem silua, --- Wazuch nuncupatus, et campus Thurapolya nominatus existunt."

⁴⁴ FEJÉR, ref. 42, „et pertinentiis fideli nostro Comiti Bogemerio, filio Occaren, ipsiusque pro fidelibus suis seruitiis pro fidelibus suis seruitiis."

⁴⁵ FEJÉR, ref. 42, „cum suis vtilitatibus et pertinentiis reambulatione, et ab aliorum iuribus possessionariis separatione et metali distinctione plurimum, vt idem Bogomerius nobis dicit, indigeret."

⁴⁶ FEJÉR, ref. 42, „pro testimonio fide dignum, quo praesente Laurentius, filius Nicolai de Zolum ... Datum Budae, tertio die festo ascensionis Domini, anno eiusdem 1274."

⁴⁷ FEJÉR, ref. 42, „Prima meta inciperetur in capite, seu ortu fluuii Poprad vocati; et in ipso fluuiio Poprad de Alpibus, nominatis Tarchal, et monte descenderet ad planam siluam, ipsi monti vicinam; et de ipsa plana silua tenderet ad partem orientis et perueniret ad fluuium, Vöröspatak vocatum, et per ipsum fluuium descendendo perueniet ad magnam viam, quae transit de Comitatu Scepus in Liptou."

⁴⁸ FEJÉR, ref. 42, „intraret in alium fluuium, et pertransiens ipsum fluuium, ascenderet per acies magnorum lapidum ad vnum Berch, et per ipsum Berch ad quemdam magnum lapidem, qui esset in vertice ipsius Berch, et de ipso lapide descenderet per siluam, ad paruam vallem, --- de ipsa valle ascenderet ad Berch alium, et pertransiens ipsum Berch, perueniret ad planam siluam, et veniens per ipsam siluam, tenderet ad aquilonem, vsque ad caput fluuii Harnad."

⁴⁹ FEJÉR, ref. 42, „et de ipso fluuiio Harnad tenderet supra ad alpes, et de ipsis alpibus --- in fluuium Bocha, et per ipsum fluuium descenderet et caderet in fluuium Wagh, et per ipsum fluuium Vagh transiret supra, et veniret in fluuium Vazuch, et per ipsum fluuium Vazuch transiret supra, et intraret in quemdam paruam riuium, et de ipso paruio fluuiio tendit ad vnum Berch, ad partem occidentalem, et perueniret ad magnam viam, qua transitur de Liptouia ad Scepus, et per ipsam viam descenderet et caderet ad fluuium Hibe."

smerom na východ prišla k prvému hraničnému bodu (územie C, D a časť B)⁵⁰ (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 4). V texte, ktorým kráľ Ladislav IV. nariadil vytýčenie Bohumírovho územia, sa na tomto území spomína len pole nazývané Turie pole, z čoho vyplýva, že vtedy na Bohumírovom území okrem Mogiorfolu (Kráľovej Lehoty) neboli ešte žiadne osady. Touto úradnou listinou Spišskej Kapituly z roku 1274 bolo Bohumírovi odobraté územie medzi potokom Hybica a potokom Važec (Biely Váh) po Beliansky potok ku kráľovskému majetku Hýb.

Potvrdzujúce listiny z rokov 1283, 1286 a 1299

Serafín a Bohumír, synovia Vavrinca, prišli v roku 1283 ku kráľovi Ladislavovi IV. a predložili mu donačnú listinu kráľa Ondreja II. z roku 1230 na územie nazývané Mogiorfolu (Kráľovu Lehotu) a naliehavo ho žiadali, aby im predloženú listinu schválil a potvrdil.⁵¹ Kráľ im potvrdil doslovný prepis tejto listiny (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati Texty listín, listina č. 5, obrázok originálu listiny je na zadnej strane obálky). To, že si Serafín a Bohumír dali potvrdiť listinu z roku 1230 vydanú kráľom Ondrejom II. pre Haucha, Beucha a Polku, potvrdzuje, že boli dedičmi minimálne po jednom z nich.

Ku kráľovi Ladislavovi IV., ktorý bol v tom čase na Spiši, prišli 8. mája 1286 Bohumír a Ondrej s Mikulášom, synovia Serafína, ktorých predkovia pochádzali z českého kráľovstva, s prosbou, aby ich vyňal z radov hostí a prevzal do radov šľachticov konajúcich kráľovskú službu.⁵² Kráľ za to, že Bohumír dobre slúžil jeho starému otcovi kráľovi Belovi IV., jeho otcovi kráľovi Štefanovi V. a tiež aj jemu neustále verne a horlivo slúžil v časoch dobrých aj zlých,⁵³ Bohumíra, Bodu, Mikuláša, Jána, Vavrinca a Dionýza, synov tohto Bohumíra s ich zemami a majetkami Trstené, Vesueres (Liptovský Ján), Mogorfolu (Kráľova Lehota), Bobrovec, Važec a Štrba v Liptove⁵⁴ (územie C, D, E a časť B), tiež Ondreja s Mikulášom, synov Serafína s ich zemami a majetkami Liptovský Peter, Liptovský Mikuláš a Liptovská Ondrašová⁵⁵, týchto všetkých vyzdvihol do radov šľachticov konajúcich službu kráľovi, aj

⁵⁰ FEJÉR, ref. 42, „et in ipso fluuio Hibe tenderet ad alpes Tarchol, et per ipsas alpes tenderet ad orientem transiens ad primam metam.“

⁵¹ HUŠČAVA, ref. 9, s. 80 - 81, „quod Serapinus et Bogomerius comites, filii Laurencii, ad nostram accedentes presenciam exhibuerunt nobis privilegium Andree regis, illustris recordacionis karissimi proavi nostri, super collacione cuiusdam terre Mogyorfolu vocate confectum, petentes a nobis cum instantia, ut ipsum privilegium ratum habere et nostro dignaremur privilegio confirmare.“

⁵² HUŠČAVA, ref. 9, s. 81 - 82, „quod accedentes as nostram presenciam comes Bogomerius de Lyptou, Andrea set Nicolaus, fillii Serefel, cognati eiusdem, hospites nostri, quorum progenitores originem de nobilibus regni Boemie traxerant, a nobis umiliter supplicando postularunt, ut ipsos de numero eorundem hospitum eximere et in numerum nobilium et regalium serviencium de regia benignitate transfere dignaremur.“

⁵³ HUŠČAVA, ref. 52, „considerantes fidelitates et laudabilia servicia ipsius comitis Bogomerii, que idem primo progenitoribus nostris dimino Bele, avo nostro karissimo, et domino Stephano, patri nostro predilecto, regibus inclitarum recordacionum, ac demum nobis incessanter cum fervore fidelitatis in diversis expedicionibus nostris impendit, nostro semper servicio in prosperis et in adversis inherendo.“

⁵⁴ HUŠČAVA, ref. 52, „eundem comitem Bogomerium, Bodou, Nicolaum, Johannem, Laurencium et Dionisium, filios eiusdem comitis Bogomerii, cum terris et possessionibus ipsorum Nadasd, Vesueres, Mogorfolu, Bobrouch, Wazyeh et Churba vocatis in Liptou.“

⁵⁵ HUŠČAVA, ref. 52, „et predictos Andrea met Nicolaum, filios Serefel, cum terris et possessionibus ipsorum Scentpeter, Scentmiclos et Howfolua.“

ich dedičov, aby mali výsady ako šľachtici bojujúci za krajinu pod zástavou kráľa.⁵⁶ (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 6).

Spišská Kapitula v listine z 17. mája 1299 riešila spor medzi Mikulášom, synom Batizovým, a Bohumírovými synmi o územie osady Domanyulese. Toto územie bolo zhodné s územím Wezueres, ktoré v listine z 21. marca 1293 kráľ Ondrej III. potvrdil Bohumírovi. Zmluvné strany sa dohodli na hraniciach územia osady miestnymi ľuďmi nazývanej Domanyulese tak⁵⁷, že prvý hraničný bol na juh v prameni potoka Plošinka, odtiaľ hranica viedla po potoku Ploštinka smerom na sever až vošla do rieky Váh, po Váhu proti prúdu smerom na východ ku hranici Okoličného, kde boli hranice deliace Bohumírových synov od Mikuláša Batizovho, hranica pokračovala po Váhu proti prúdu na miesto, kde potok Boca vteká do Váhu a išla hore potokom Boca až do vysokých hôr.⁵⁸

V listine z roku 1286 sa uvádza osada Vesueres a v listine z roku 1299 osada Domanyulese, ktoré mali zhodné územie, ale nepopisuje sa, na ktorom mieste jedna aj druhá osada stáli. Historici vyslovujú názor, že obidva tieto názvy sa vzťahujú na terajší Liptovský Ján.

Historik Kútnik patrocínium kostola sv. Jána Krstiteľa (hlavného patróna pustovníkov) v Liptovskom Jáne posudzoval v spojitosti s mníšskou správou (kláštorom) v Kráľovej Lehote.⁵⁹

Zrejme je to, že zemanovia zo Svätého (Liptovského) Jána majú pôvod v niektorom z trojice Beuch, Hauch a Polk, ktorí najprv bývali v Mogiorfolu (Kráľovej Lehote). Lebo predkovia spomínaných zemanov Serafin a Bohumír prišli v roku 1283 ku kráľovi Ladislavovi IV. s listinou vydanou kráľom Ondrejom II. v roku 1230 pre Beucha, Haucha a Polku na územie Mogiorfolu (Kráľovej Lehoty), aby im ju potvrdil.

Úprava hraníc medzi opátstvom na Spiši a Bohumírovými synmi

Spišská Kapitula 12. novembra 1298 na kráľov príkaz riešila hranice medzi Bohumírovými synmi a opátstvom na Spiši, vzhľadom k tomu, že bolo veľa žalôb. Prítomní boli Bohumírovi synovia Mikuláš a Bodov, spišskí frátri Ján a Mikuláš a zástupcovia Štrby, Lučivnej a Šuňavy. Sudcami boli župan Miko a Vavríne z Liptova a frátri Henrich a Heckehard z osady Lamperti (Vlachovo, okres Rožňava?).⁶⁰ Keďže každý z prítomných uvádzal iné hranice, tak sa rozhodlo o týchto hraniciach: Prvý hraničný bod začínal v prameni rieky Poprad, odtiaľ hranica viedla priamo na veľkú cestu, ktorá išla zo Spiša do Liptova, tam pri ceste boli navŕšené dva

⁵⁶ HUŠČAVA, ref. 52, „de numero eorundem hospitum exemimus et in numerum, cetum et collegium nobilium et regalium serviencium nostrorum ducimus transferendos et agregandos, ita ut iidem et sui heredes heredumque suorum successores illa et eadem gaudeant et fruantur prerogativa nobilitatis, qua veri et primi nobiles regni nostri sub vexilo regio militantes gratulantur.“

⁵⁷ HUŠČAVA, ref. 9, s. 83 - 85, „Mete vero seu termini possessionum Domanyulese vocatorum homine nostro et partibus concorditer referentibus hoc ordine distinguntur.“ Originál listiny na pergamene s privesenou pečatou sa nachádza v archíve rodiny Szent-Ivany v Magyar Nemzeti Múzeu.

⁵⁸ HUŠČAVA, ref. 57, s. 83 - 85, „Prima meta incipit a parte meridionali a capite rivuli Ploschin et descendit per ipsum fluvium versus septentrionem et cadit in fluvium Wag; ascendens ipsum fluvium Wag versus orientem usque ad metas Ockolychna et ibidem separantur mete filiorum comitis Bogomerii a metis comitis Nycholai comitis Bothyz et ascendendo ipsum fluvium Wag protenditur usque ad locum, ubi rivulus Bocha cadit in ipsum fluvium Wag et ascendit fluvium Bocha usque ad alpes et sic mete et termini dictarum possessionum terminantur.“

⁵⁹ KÚTNIK, ref. 19, s. 37 a 96, pozn. 240.

⁶⁰ BORSA, ref. 40, s. 20, č. 18; MOL DL 65291, „A fogott bírák: Myka comitis et Laurenti de Lipto, Henrici et Heckehardi fratris eiusdem de villa Lamperti.“

hraničné medzníky, jeden na strane zeme Bohumírových synov a druhý na strane spišskej cirkvi a opátstva.⁶¹ Potom hranica prechádzala cez malý potôčik hore do hory na veľký kameň, viedla ku vyšnej kúrii v osade Šuňava, od tejto kúrie išla na vzdialenosť dostreľu troch šípov smerom na západ, kde boli dva podobné zemné medzníky. Odtiaľ pokračoval priamo na juh do drsných hôr (Kráľova) Hoľa.⁶² V tejto listine je prvá priama písomná zmienka o osade Šuňava, ktorá vznikla na území Bohumírových synov a naďalej ostala v ich majetku.

Tu by sme mali túto štúdiu o osídlení horného Liptova v 13. storočí ukončiť. Ale je potrebné popísať, ako sa v nasledujúcich storočiach vyvinuli vlastnícke vzťahy na území Mogiorfolu (Kráľovej Lehoty) s ktorým sme začali, v priestore od vodných tokov Boca a Belá po Spišskú stolicu.

II. Od potoka Boca a rieky Belá po Spiš v ďalších storočiach

Odobratie Bohumírovho územia do kráľovského majetku

Kráľ niekedy koncom 13. alebo začiatkom 14. storočia ponechal Bohumírovým synom len chotáre Važca, Štrby a Šuňavy a ostatné územie na východ od potoka Boca im odobral späť ku kráľovskému majetku. Vyplyva to z listiny Bohumírových potomkov z roku 1343, v ktorej sa uvádzajú hranice chotára Važca, pričom na juhu sa opisujú tak, že idú dolu Čiernym Váhom a potom odchádzajú na sever.⁶³ Keď kráľ vtedy odobral Bohumírovi územie a pričlenil ho kráľovského majetku, sa južná hranica kráľovskej osady Hybe posunula po tok Čierneho Váhu. Važec a Štrba boli až do zrušenia poddanstva v polovici 19. storočia poddanskými dedinami zemanov Svätajanských a Bánovcov.

Darovanie osady Šuňava kartuziánom

Bohumírov syn Dionýz vstúpil do kartuziánskeho kláštora na Skale útočiska na Spiši. Jeho bratia mu zo spoločného majetku vydělili osadu Šuňava a on ju testamentom daroval svojmu kláštoru. Listinu o tom spolu s presným vymedzením hraníc územia darovanej osady

⁶¹ BORSA, ref. 60, „Mete vero terras ecclesie et filiorum Bogomeri abinvicem dividentes, prout a memoratis arbitris didicimus, taliter distinguntur. Prima meta incipit a capite fluvii Poprad directe veniendo ad magnam viam, qua itur de Scepus in Lipto et ibi sunt due terree mete, quarum una versus Lipto est pro filiis Bogomeri, altera vero versus Scepus pro ecclesia et abbate.“

⁶² BORSA, ref. 60, „Deinde transiens parvulum rivulum directe ascendit ad verticem montis usque ad magnum lapidem, qui est pro meta utriusque partis. Deinde iret et protenditur ad superiorem curiam ville Schonaw et ab eadem curia ad iactum trium sagittarum versus occidentem similiter sunt due mete terree, una pro filiis Bogomeri et alter pro abbate. De eisdem vero metis versus meridiem directe protendit ad montem (H)olcha et sic mete silvarum ecclesie et filiorum Bogomeri terminantur.“

⁶³ NAGY, Emerici a kol. *Codex diplomaticus patrius VII*. Budapešť : 1880, s. 397, „tendento in crebris metis terreis cadit in fluvium nigri vog, in quo descendit per magma distanciam et exit ad septentrionem.“

Šuňava vydala Spišská Kapitula 22. septembra 1321. V listine sa uvádza kúria synov Cece (?) a mlyn.⁶⁴ (celý latinský text pozri v stati III. Texty listín, listina č. 7). Touto listinou sa chotár osady Šuňava dostal z Liptovskej stolice do Spišskej stolice.

Vznik hradu Liptovský Hrádok a osád Východná, Dovalovo a Liptovská Kokava

Na kráľovskom území Hýb postupne vznikli osada Východná, hrad (Liptovský) Hrádok, Dovalovo a (Liptovská) Kokava. Prvá priama písomná zmienka o Východnej už nie ako o lúke, ale ako osade, je z roku 1329⁶⁵ a o hrade Wywar (Nový hrad – Liptovský Hrádok), ktorý na ľavom brehu rieky Belá postavil župan Donč, je z roku 1341.⁶⁶ Prvá priama písomná zmienka o osade Dovalovo je z roku 1396⁶⁷ a o osade Liptovská Kokava z roku 1496.⁶⁸ Mestečko Hybe a osady Východná, Dovalovo a Liptovská Kokava ostali až do zrušenia poddanstva v polovici 19. storočia poddanskými dedinami hradu, resp. komorského panstva Liptovský Hrádok.

Darovanie zeme medzi Čiernym Váhom a Bocou členom kráľovskej poľovníckej družiny

Z územia, ktoré kráľ koncom 13. resp. začiatkom 14. storočia odobral Bohumírovým synom do kráľovského majetku, kráľ Ľudovít I. listinou vydanou 28. júna 1361 na poľovníckom zámku v Zvolenskej (Slovenskej) Ľupči daroval za verné služby preukázané kráľovi na poľovačkách synovi Mikuláša Egidovi a jeho synom Barnabášovi, Kristiánovi a Hankovi zem a lesy medzi vrchmi Kráľova hoľa a Boca a vodnými tokmi (Čierny Váh a Boca)⁶⁹ (územie D) (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 8). Egid so synmi boli zakladateľmi zemianskeho rodu Lehotských z Kráľovej Lehoty.⁷⁰ Toto rozsiahle územie Egidovým synom Barnabášovi a Hankovi potvrdil kráľ Žigmund listinou vydanou na zámku v Slovenskej

Erb rodu Lehotský

⁶⁴ FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VIII.* 2. Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Hungaricae, 1832, s. 311 – 312.

⁶⁵ MOL DL 2026 „possessionis Vyhodna.“

⁶⁶ MAJLÁTH, Béla. Liptómegeyi törzsökös családok 1526 évig. In *Turul*, Budapest: 1891, č. 9, s. 164, „in gua etiam castrum lapideum Wywar nominando idem magister Donch vi et potentia construxerat.“

⁶⁷ ŠA Bytča, p. Liptovský Mikuláš, Mestečko Hybe, listina z 29.6.1396 oslobodzujúca obyvateľov Hýb od platenia mýta v Dovalove a Lučivnej, „venientes a solutione tributorum ... in Dobola.“

⁶⁸ BEŇKO, ref. 20, s. 128 - 129.

⁶⁹ Štátny archív Bytča, Zbierka listín č. 9, „Quod Nos in recompensatione fidelium servitore Egidii filii Nicolai et Barnabe, Cristani et Ganh filiorii eiusdem Egidii, que nobis idem in nationibus ferarum assidue exhibuerunt et impenderunt, Terram et Silvam nostram Regal juxta erinter fluvius Vagh et Bocha vocatos, usque ad sumitates Alpium Kyraly et Bochuh dictos in Comitatu Lyptovien existent.“

⁷⁰ FEJÉR, *CDH VII.* 3, 1835, s. 158, „Ludouicus Rex Hungariae familie de Kiraly – Lehota donationales impertitur. A MCCCLXI (Ľudovít, kráľ Uhorska, fámilii z Kráľovej Lehoty dáva donáciu, 1361).

Lupči 1. júla 1390.⁷¹ (celý latinský text a preklad do slovenčiny pozri v stati III. Texty listín, listina č. 9).

Hraničné spory medzi zemanmi z Liptovského Jána a Kráľovej Lehoty

Zemania z Liptovského Jána v roku 1410 protestovali pred Spišskou Kapitulou proti Egidovmu vnukovi zemanovi Gregorovi z Kráľovej Lehoty, že asi trikrát robil na ich území výkopy pre bane na rudu.⁷² Svätójánski pred Spišskou Kapitulou kvôli územiu protestovali proti Gregorovi z Kráľovej Lehoty opäť 8. decembra 1417. Gregor sa bránil tým, že toto územie dostali jeho predkovia od kráľa.⁷³ To znamená, že išlo o územie na pravom brehu potoka Boca. Spory o chotáre na rozkaz kráľa Žigmunda riešil krajinský sudca Peter Pereni na turčianskom konvente 17. marca 1422 a konvent určil hranice medzi majetkami zemanov z Liptovského Jána a zemanov z Kráľovej Lehoty potokom Boca.⁷⁴ Z uvedeného vyplýva, že v baníctve v Bockej doline začali podnikať nielen zemania Svätójánski, ale aj zemania Lehotskí.

Vznik kráľovských baní na Boci

Kráľ Ferdinand I. v roku 1540 správu baní, hút a lesov vyňal spod správy zvolenského župana a prideliť ich komorskému grófovi. V roku 1546 podriadiť všetky kráľovské bane na strednom Slovensku pod cisársku Dolnorakúsku komoru vo Viedni, ktorá ich spravovala prostredníctvom Banskobystrickej banskej komory. Od začiatku 16. storočia svätójánski zemania opäť rozšírili dolovanie zlata vo svojich baniach v Bockej doline a aj kráľovská komora prejavila záujem tam ťažiť zlato. Preto kráľ Ferdinand I. nariadil v roku 1552 zemanom Svätójánskym, Lehotským a iným majiteľom územia, aby neprekážali komorským poverencom zakladať bane na zlato v údolí potoka Boca. Súčasne kráľ poveril palatína Františka Révaja dozorom nad kráľovskými baňami na pravej strane Bockej doliny.⁷⁵ Vtedy na území zemanov z Kráľovej Lehoty v pravej hornej časti potoka Boca vnikla banícka osada Kráľovská Boca patriaca pod Banskobystrickú banskú komoru.

Odobratie územia Čierneho Váhu a pravej strany Boce z chotára Kráľovej Lehoty ku hradu Liptovský Hrádok

Na územie medzi vodnými tokmi Čierny Váh a Boca, ktoré kráľ Ľudovít I. v roku 1361 daroval predkom zemanov z Kráľovej Lehoty, si robil nároky hrad Liptovský Hrádok. Po nespočetných, vyše storočie trvajúcich útokoch hradu na územie kráľovlehotských zemanov, liptovský stoličný súd arbitrážou odobral zemanom z Kráľovej Lehoty toto územie v prospech hradu Liptovský Hrádok listinou z 2. mája 1629. Zemanom z Kráľovej Lehoty ostal

⁷¹ Štátny archív Bytča, Zbierka listín č. 16, „Guod nos in rekompensationem fidelium servitior Barnabae et Hanhonis Filior Aegidii ... guarere Sylvam seu Terra nostram Regalem inter Fluvios Vag et Bocha vocatos in Cottu Lyptovien existent.“

⁷² BORSA, ref. 40, s. 35, č. 62; MOL DI 65 383 „meatu ad quondam fossatum montanistarum de ter ... per audem meatum pro se occupassent.“

⁷³ BORSA, ref. 40, s. 36, č. 68; MOL DL 65292.

⁷⁴ BORSA, ref. 40, s. 38, č. 72; MOL DL 65296.

⁷⁵ Slovenský národný archív Bratislava, Revai, Pisomnosti rôznych rodov, fasc. X, nr. 12.

len chotár, ktorého prvý hraničný medzník začínal na brehu rieky Čierny Váh, kde do nej vtekal potok Svarínka, odtiaľ viedla hranica pozdĺž toku tohto potoka Svarínka, išla len veľmi málo do doliny Svarín, prechádzala k miestu, kde začínala táto dolina Svarín a kde na brehu potoka Svarínka bol vystavaný zemný hraničný medzník,⁷⁶ odtiaľ vystupovala cez grúň a prechádzala ku končiarom vrchov a lesov nazývaných Suché vrchy, viedla Nad polomy a postupovala smerom dole pod tieto končiare, kde boli na viacerých miestach zo zeme a kameňov postavené hraničné medzníky, prechádzala ku skale volanej Havrania skala, odtiaľ prešla priamo k inej skale nazývanej Lysá skala.⁷⁷ Od nej hranica vpadla do doliny volanej Melkova dolina, ďalej ku skale na brehu Melkovho potôčika, od tejto skaly ďalej do vrchu cez dolinu Melkova a prišla až na vrch Koniec Gliany, na ktorom zboku bol vystavaný zemný hraničný medzník.⁷⁸ Odtiaľ hranica vpadla do hlbokkej doliny, ktorá bola oproti Melkovej doline, cez jej údolie prešla do Malužinej, tam sa otočila nadol po potoku Malužiná, vošla do potoka Boca a po jeho prúde do rieky Váh. Odtiaľ dohora po rieke Váh a Čierny Váh prišla k prvému hraničnému bodu tam, kde potok Svarín vteká do Čierneho Váhu.⁷⁹

V najvýchodnejšej časti odobratého územia, pri potoku Teplička pod Kráľovou hoľou, usadil hrad Liptovský Hrádok na prácu v lesoch svojich nových poddaných goralov, ktorých naverbovali na pomedzí Hornej Oravy a Kysúc. Tak vznikla osada (Liptovská) Teplička, o ktorej je prvá priama písomná zmienka z roku 1634.⁸⁰ Liptovská Teplička bola až do zrušenia poddanstva v polovici 19. storočia poddanskou dedinou hradu, resp. komorského panstva Liptovský Hrádok.

Odobratie územia Malužinej z chotára Kráľovej Lehoty ku hradu Liptovský Hrádok

V roku 1731 Dvorská komora vo Viedni kúpila od posledného majiteľa Emanuela Lichtensteina hrad Liptovský Hrádok s jeho panstvom a lesmi a zriadila tam komorské

⁷⁶ ŠA Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, Listiny mestečka Hybe, inv. č. 19, „prima meta incipirent in ripa fluvii Vagh, ubi nimirum rivulus Svarin cadit in fluvium Vagh ... eiusdem rivuli Svarin sursum versus vallem Svarin paululsim eundo pervenit as locum ubi ipsa vallis Svarin inciperet, ubi in eiusde, rivuli Svarin erecta haberet terrea.“

⁷⁷ ŠA Bytča, ref. 76, „ascelendo per rigel, aliter gruni veniret ad cacumina montium et Sylvarum Suche Wrchi, diktat nad polomi dependen, eundog per continuu dosum eorundem Cacuminumat Sylvarum Suche Wrchi diktat ubi in nonnullis locis mere partim terrea, partim lapidee erecre ellent, perveniret ad quandam Petram, Hawrannya Skala nucupata, abinde veniret recta ad aliam Petram Lissa Skala vocata.“

⁷⁸ ŠA Bytča, ref. 76, „dem um incideret in vallem Melkova dolina dictam, uidem ad quandam Petram in Ripa Melkovi potuocek exitentem: Ab hac Petra surfum vertus per vallem Melkova ascendem, venit ad Koniec Glyani, in cuius cacumines drso seurigel assee meta terrea erecta.“

⁷⁹ ŠA Bytča, ref. 76, „Ab hac vero meta incideret in unam quandam vallem, ex oppsito vallis Melkova dolina exiten, per cuius qundiratem descendendo veniret in Maluzina, curreu deorsum secundum Maluzina gaderet in fluvium Botca, Actandem decurren per fluvium Botca, perveniret in fluvium Vagh. Ab hac autem sursum versus eundo per fluvium Vagh, preveniret ad priman metam, ubi rivulus Svarin incidit in in fluvium Vagh.“ Originál listiny v ŠA, p. Liptovský Mikuláš na pergamene 60 x 25,5 cm – plika 5,5 cm, stopy po visiacej pečati. Celý text tejto listiny preložený do slovenčiny je v BIZUB, František. *Pôsobenie rodu Balašovcov v Liptove*. Turany : Tlačiareň P + M, 2014, s. 89 - 93.

⁸⁰ MICHALEK, Ján a kol. *Liptovská Teplička*. Košice : Východoslovenské nakladateľstvo, 1973, s. 11 - 12.

panstvo. To postavilo pod ústím potoka Malužiná do potoka Boca hámor, okolo ktorého začala vnikat' osada Malužiná. Keďže hámor stál na chotári Kráľovej Lehoty, komorské panstvo donútilo zemanov z Kráľovej Lehoty listinou z 22. júna 1767 posunúť hranicu ich chotára z potoka Malužiná na sever, hore na hrebene hôr.⁸¹ Vtedy bola ku hradu Liptovský Hrádok odobratá štvrtá časť kráľovolehotských hôr, na ľavej strane potoka Svarínka dolina Sýkorovo a na pravej strane potoka Boca územie hámra v Malužinej.⁸² Železiarska osada Malužiná patrila komorskému panstvu Liptovský Hrádok a v rokoch 1807 – 1860 pod Vrchný inšpektorský úrad v Smolníku.

III. Texty listín

Listina č. 1

1230 *Kráľ Ondrej II. daruje za verné vojenské služby Beuchovi, Hauchovi a Polkovi voľnú zem v Liptove, ktorá kedysi patrila osade Mogiorfolu (Kráľovej Lehote).*

Andreas, dei gracia rex Hungariae omnibus, quibus presens pagina patuerit, salutem et omne bonum. Ad noticiam iniversorum, tam presencium quam futurorum, harum tenore volumus pervenire, quod nos fidelibus nostris, Beucha videlicet, Hauch, Polko, pro sius fidelibusserviiciis contulimus quandam terram vacantem in territorio de Lyptou sitam, que quondam terra fuerat viile, gue vulgo Mogiorfolu vocabutor, guam dividit a terra Lyptou torrens nomine Beuchna et torrens nomine qui vulgo dicitur Feirpotok, qui in fluvium Wag cadunt, cum silviset pratis ipsis et suis heredibus in perpetuum possidendam, et ipsos per fidelem nostrum Detricum comitem de Zolum, filium Synk, regia auctoritate in possessionem dicte terre fecimus introduci. Istud etiam ipsis concessimus, ut forum ipsorum super eadem terra ab omi tributo et exaccione liberum esset et immune, ita tamen, quod tam ipsi quam ipsorum heredes tam nobis guam nostris successoribus super eadem dicta terra servire teneantur et corone subbiaceant regie maiestatis. Et ut hoc perpetue firmitatis robur obtineat, presentem concessimus duplicis sigilli nostri munimine perpetuo roboratam. Datum anno domini MCCXXX, regni autem nostri anno quindecimo.⁸³

Po slovensky:

„My Ondrej, z Božej milosti kráľ Uhorska, ktorým bude táto listina dostupná, pozdravy a všetko dobré. Na všeobecnú známosť, prítomným i budúcim, tuto listinou chceme oznámiť, že My verným našim a to Beuchovi, Hauchovi a Polkovi za ich verné služby sme časť voľnej zeme nachádzajúcej sa na území Liptova, ktorú zem mala kedysi osada ľudovo zvaná Mogiorfolu (Kráľova Lehota), ktorej zem z územia Liptova vydeľuje prudký (vodný) tok

⁸¹ ŠA Bytča, Rod, Lehotský, Register rodových dokumentov, inv. č. 6, Sub. No. 22, „Slavne Panstvo Hradocske progljvagicse na to, že snád kjby konec pravu tomuto bol, Hory Lehoczke vseczkiby skaznene byli.“

⁸² ŠA Bytča, ref. 81, „pre Slavne Panstvo ta strana Huor od Hamru a Sikoroveg Dolini“.

⁸³ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971, s. 257, č. 361.

Boca a prudký tok ľudovo nazývaný Belá, ktoré vtekajú do Váhu, spolu s lesmi a lúkami, a oni a ich dediči ich navždy majú mať. Prostredníctvom verného nášho župana Zvolenskej stolice Detricha, syna Synka, menovaného z moci kráľa, do vlastníckej držby uvedenej zeme sme ich uviedli. Tiež sme im udelili, že trh na tejto zemi je oslobodený od daní a poplatkov. Avšak za predpokladu, že oni a ich dediči nám, tiež nášmu nástupcovi rovnako na uvedenej zemi budú slúžiť a ku kráľovskej korune a majestátu budú patriť. Aby toto trvalú platnosť a silu získalo, potvrdili sme túto listinu našou dvojitou pečaťou. Dané v roku Pána 1230, kraľovania nášho pätnásteho.“

Originál listiny kráľa Ondreja II. z roku 1230 sa stratil, ale jej doslovný prepis sa zachoval v listine kráľa Ladislava IV. z roku 1283. Ten je v archíve rodiny Szent-Iványi v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti, Országos Szécsényi-Könyvtár, archívne oddelenie, Q 174/6.

Listina č. 2

29. september 1239 *Kráľ Belo IV. z územia Mogorfolu (Kráľovej Lehoty) odobral Polkovi osadu Hybe.*

Bela, dei gracia Hungariare, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie Comanieque rex universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem et omne bonum.

Ad universorum tam presencium quam posterorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum pater noster Andreas rex inclite recordacionis Polku de ville Mogorfolu pro multiplicibus serviciis suis contulisset terras duarum villarum in Lyptow Hiba scilicet et Mogorfolu, post adeptum regni sceptrum nos predictam villam Hiba cum terra ipsam pertinenti ad usum nostrum recepimus, villam vero Mogorfolu predicto Polku et suis heredibus heredumque successoribus iure perpetuo duximus relinquendam, certis metis undique distinctam, quam sibi per fidelem nostrum Myko comitem fecimus assignari. Ut igitur hec a regia liberalitate facta donacio nullis unquam temporibus valeat ab aliquo retractari seu in dubium revocari, presentes in perpetuum rei firmitatem litaras duximus concedendas, duplicis sigilli nostri munimine perhenniter roboratas. Datum anno dominice incarnationis M^o ducentesimo tricesimo nono, tercio kalendas octobris, regni autem nostri anno quarto.⁸⁴

Po slovensky:

„Belo, z Božej milosti kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Vladimírska a Kumánie, všetkým v Kristu veriacim, ktorí pozrú do tejto listiny, pozdravy a všetko dobré.

Všetkým, tak prítomným, ako aj budúcim oznamujeme, že slávnej pamäti náš otec kráľ Ondrej dal Polkovi bývajúcemu v dedine Mogorfolu (Kráľova Lehota) za mnohé služby dve zeme dedín v Liptove, a to Hýb a Mogorfolu (Kráľovej Lehoty). My, po získaní kráľovského žezla, vyššie uvedenú dedinu Hybe aj s jej zemami (chotárom) odoberáme do nášho (kráľovského) príjmu, ale dedinu Mogorfolu (Kráľovu Lehotu) vyššie uvedenému Polkovi a jeho

⁸⁴ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* 2. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1987, s. 39, č. 54.

dedičom a tých dedičov nástupcom právom trvalým ponechávame v jej všade zreteľných hraniciach, do ktorých ho náš verný župan Miko (Michal, Detrichov syn) uvedie. Aby táto štedrá kráľovská donácia nikdy platnosť nestratila, alebo pre pochybnosti nebola zrušená a aby nadobudla silu ustavičnej stálosti, naša dvojité pečat' posilňuje jej trvalú ochranu. Dané v roku narodenia Pána 1239, tretí deň pred mesiacom októbrom (29. septembra), štvrtý rok nášho vládnutia.“

Prepis latinského originálu tejto listiny je v potvrdzujúcej listine kráľa Karola Róberta z 6. 12. 1340, ktorá je v Maďarskom národnom archíve v Budapešti pod číslom MOL, DL 40848 (fotokópia je v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied v Bratislave).

Listina č. 3

21. júl 1265 *Kráľ Belo IV. udeľuje svojim hosťom v Hybiach mestské práva.*

Bela Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galitiae, Lodometiae, Cumaniaeque, Rex. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris Salutem in salutis largitore. Ad universorum notitiam harum Serie volumus pervenire. Quod Hospites nostri de Hyba, ad nostram presentiam accedentes petiverunt a nobis cum instalatia, ut eis illam libertatem, qua Hospites nostri de Cropuna gratuluntur conferre ex libertate Regia dignaremur. Nos igitur eorumcommodo et augmentationi invigilare volentes et considerata utilitate, quae nobis ab eisdom poterat provenire. Illam eis libertatem quam habent hospites de Cropuna ex magnificencia Regia duximus concedendum. Ita ut iidem villicum inter se quem voluerint eligant qui omnes causam ortas inter ipsos possit et debeat judicare. Sed si aliqua causa inter extraneum et ipsos hospites, vel aliquem ex hospitibus contingeret suborte exoriri, ex tunc illam causam villicus et comes illices extranei, qui agit, aut contra quem agitur judicabunt, et iudicium hospitis recipiet villicus, iudicium vero illius extranei comiti suo debebit provenire. Prätered Sacerdotem sive plebanum eligant seu suscipiant quemcunque et undecunque volluerint, qui recipiet decimas ipsorum hospitum de villa Hyba, eo modo sicut plebanus de Cropona ab hospitibus de villa Cropona recipere consuevit. Et nos decimas ab eis recipiendas indulsimus eisdem. Tem concessimus eisdem hospitibus ut totam terram Hybba, prout est ipsa terra, possideant, et liberam in silvis et in agris intra metas ejusdem Hyba contentis versus Scepus venendi et piscandi nabeant facultatem, exceptis aquis Vag, in quibus nullus ex eis piscari poterit ullo modo. Item concessimus quod hospites ejusdem villa Hyba nullum tributum ibidem in foro Hyba solvere teneantur, et qualibet mansio unum pondus auri nobis annuatim in Festo Sancti Martini tenebitur solvere, quod aurum Judex ipsorum nobis deportabit. Volumus etiam quod nec comes de Liptou, nec alius aliquis super eos descendendi vel judicandi habeat potestatem, sed solummodo ad nos sive ad Regiam Mattem pertinebant, sicut hospites nostri de Cropuna vel de Bana. Metae etiam seu termini terrae villae Hyba prout per literas fidelum nostrorum Apabanyi magistri Agasonum carissimi filii nostri Belae ducis, et Petri comitis de Zoulum nobis constituit, hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit a Capite fluvii Fejer Bela vocati et venit inferius per ipsam aquam, et dicta a qua dividit terram ipsorum hospitum a Terra filiorum Stras, ide videlicet quo ad Parte occidentali remanet filiis Stras a parte vero orientali remanet hospitibus de villa Hyba supradictis, et per qisam aquam descendit in aquam Waag.

Ut igitur hujus libertatis Series inconcussa perpetuo et irrevolabiliter perseveret presentes eisdem conncenssimus literas, dupplicis sigilli nostri muniminne roboratas. Datum per manus Magistri Farkasii electi in Prapositum Albensem. Aulae nostrae vice-cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno Domini Millesimo ducentesimo Sexagesimo Quinto, Duodecimo Kalendis Augusti, Eegni autem nostri Anno tricesimo“.⁸⁵

Po slovensky:

„Belo, z Božej milosti kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Rámy, Srbska, Halíče, Vladimírsk a Kumanie, všetkým Kristu verným tak prítomným ako i budúcim pozdravenie v mene darcu spásy. Prajeme si, aby vošlo vo všeobecnú známosť touto listinou, že naši hostia z Hýb osobne predstúpili pred nás žiadajúc snaživo, aby sme im ráčili z kráľovskej milosti udeliť tú slobodu, ktorej sa tešia naši hostia z Krupiny. My, majúc na zreteli ich prospech a zveľadenie a uvažujúc úžitok, ktorý by nám z toho mohol vzniknúť, udeľujeme im slobodu, ktorú majú hostia z Krupiny zo štedrosti našej kráľovskej. A síce na ten spôsob, aby richtára volili koho by chceli, aby ten mohol a bol povinný súdiť všetky spory medzi nimi vzniknuté. Ale keď by – pomaly povstal spor medzi dajakým cudzincom a medzi hosťami, alebo z daktorým z hosťov, vtedy tú záležitosť budú súdiť richtár hostí a predstavený tohto cudzinca, ktorý žaluje, alebo ktorý je žalovaný. Súd hostí prevezme richtár, súd cudzinca jeho predstavený. Okrem toho kňaza, čiže plebána, nech si zvolia a príjmu hocikoho a odkiaľkoľvek budú chcieť, ktorý bude dostávať desiatky od samých hostí z Hýb tým spôsobom, ako zvykol dostávať plebán krupinský od krupinských hostí. A my desiatok, ktorý by sme od nich mali dostať, im odpúšťame. Tak aj ďalej sme povolili tým istým hosťom, aby držali v moci celý chotár Hýb, nakoľko je taký chotár, a aby v lesoch a v poliach v hraniciach Hýb smerom ku Spišu voľnú možnosť mali poľovať a rybáriť, vyjmúc vôd Váhu, v ktorých v nich nik na žiaden spôsob nemôže rybáriť. Práve tak sme dovolili, aby hostia tej istej osady Hýb žiaden poplatok na trhovisku hybskom neboli povinní platiť. A každá domácnosť má nám zaplatiť ročne jeden funt zlata vo sviatok sv. Martina, ktoré zlato má nám richtár doniesť. Chceme tiež, aby ani župan Liptova, ani nikto iný nemal moci proti nim zakročovať, alebo ich súdiť, budú podriadení len nám, čiže kráľovskému majestátu, ako naši hostia Krupiny alebo Bani. Méty, čiže hranice chotára osady Hybe, ako sme to poznali z listín našich verných, Apabanyho správcu stajní nášho najmilšieho syna vojvodu Belu a Petra župana zvolenského, týmto poriadkom sa určia. Prvá méta začína sa u hlavy rieky Belá nazývanej a ide dolu tou vodou a menovaná voda sa delí na zem hostí od zeme synov Strážových tak, že na západe zostáva synom Strážovým, na východe ostáva vyššie menovaným hosťom osady Hybe a toto vodou zostupuje do toku Váhu.

Aby rad týchto výsad neotrasyený stále a neodvolateľne ostal, vydali sme im túto listinu, potvrdenú pripojením dvojitej našej pečate. Vydané rukami milého a verného nášho majstra Farkaša, zvoleného prepošta Belohradského, miestokancelára dvora nášho. Roku Pána 1265, 12 dní pred 1. augustom (21. júla), v 30. roku nášho panovania.“

Originál tejto listiny je v Štátnom archíve Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, Mestečko Hybe, inv. č. 1.

⁸⁵ Štátny archív (ŠA) Bytča, pobočka Liptovský Mikuláš, Mestečko Hybe, inv. č. 1.

Listina č. 4

11. jún 1274 *Spišská Kapitula na prikaz kráľa Ladislava IV. vytyčuje nové hranice medzi osadou Hybe a Bohumírovým územím, nové hranice Bohumírovho územia a vydáva o tom úradnú hraničnú listinu.*

Capitulum Ecclesiae B. Martini de Scepus, omnibus Christi fidelibus, praesentibus pariter et futuris, notitiam praesentium habituris, salutem in omnium Saluatore. Quoniam memoriae nouercatur obliuio, dignum est, vt — — Proinde harum serie volumus peruenire, nos litteras excellentissimi Principis, Domini nostri Ladislai, Dei gratia, Regis Hungariae, omni cum veneratione percepisse, in haec verba: *L a d i s l a u s*, Dei gratia, *R e x H u n g a r i a e*, fidelitatibus suis, Capitulo Ecclesiae de Scepus, salutem et gratiam. Noueritis nos quamdam siluam nostram existentem inter Hospites nostros de *v i l l a H i b e*, et 180 limites seu terminos Comitatus de Scepus, in quibus terminis ex parte dictae siluae, terra Abbatis de Scepus dicitur contiguari, in qua siquidem silua, — — Wazuch nuncupatus, et campus Thurapolya nominatus existunt, nostrae regiae collationi pertinentem, cum suis vtilitatibus, et pertinentiis fidei nostro Comiti Bogemerio, filio *O c c a r e n* (?), ipsiusque haeredibus, pro fidelibus suis seruitiis, sacrae coronae nostrae, et nobis — — exhibitis, mediantibusque aliis litteris nostris exinde concessis, perpetuo contulisse; quae silua, cum suis vtilitatibus et pertinentiis reambulatione, et ab aliorum iuribus possessionariis separatione et metali distinctione plurimum, vt idem Bogomerius nobis dicit, indigeret. Super quo fidelitati Vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem, pro testimonio fide dignum, quo praesente Laurentius, filius Nicolai de Zolum, fidelis homo noster, de curia nostra specialiter ad hoc transmissus, ad faciem praedictae siluae, et suarum pertinentiarum, vicinis et commetaneis suis vniuersis inibi legitime conuocatis, et praesentibus, accedendo ipsam siluam, per suas metas veras et antiquas nouas in locis necessariis erigendo reambulet, reambulataque, et ab aliorum iuribus possessionariis separatam, et distinctam statuatur eandem cum suis pertinentiis eidem Bogomerio et suis haeredibus iure praedictae nostrae donationis, sibi pertinenti, perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum. etc. Datum Budae, tertio die festo ascensionis Domini, anno eiusdem 1274. Nos igitur (rescribit Capitulum, praesente Carolo, Ecclesiae suae Custode statutionem, et reambulationem peractam sine 181 contradictione.) Prima meta inciperetur in capite, seu ortu fluuii Poprad vocati; et in ipso fluuio Poprad de Alpibus, nominatis Tarchal, et monte descenderet ad planam siluam, ipsi monti vicinam; et de ipsa plana silua tenderet ad partem orientis et perueniret ad fluuium, Vöröspatak vocatum, et per ipsum fluuium descendendo perueniret ad magnam viam, quae transit de Comitatu Scepus in Liptou, — — intraret in alium fluuium, et pertransiens ipsum fluuium, ascenderet per acies magnorum lapidum ad vnum *Berch*, et per ipsum Berch ad quemdam magnum lapidem, qui esset in vertice ipsius Berch, et de ipso lapide descenderet per siluam, ad paruam vallem, — — de ipsa valle ascenderet ad alium Berch, et pertransiens ipsum Berch, perueniret ad planam siluam, et veniens per ipsam siluam, tenderet ad aquilonem, vsque ad caput fluuii Harnad, et de ipso fluuio Harnad tenderet supra ad alpes, et de ipsis alpibus — — in fluuium Bocha, et per ipsum fluuium descenderet et caderet in fluuium Wagh, et per ipsum fluuium Vagh transiret supra, et veniret in fluuium Vazuch, et per ipsum fluuium Vazuch transiret supra, et intraret in quemdam paruam riuulum, et de ipso paruo fluuio tendit ad vnum Berch, ad

partem occidentalem, et perueniret ad magnam viam, qua transitur de Liptouia ad Scepus, et per ipsam viam descenderet et caderet ad fluuium Hibe, et in ipso fluuio Hibe tenderet ad alpes Tarchol, et per ipsas alpes tenderet ad orientem transiens ad primam metam; et sic ipsae metae ipsam siluam, et pertinentias suas gyrantes et circumdantes terminarentur. In cuius memoriam, perpetuamque firmitatem 182 praesentes *litteras priuilegiales* pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas diximus conferendas. Datum octauo die reambulationis, et stationis, anno supra dicto.⁸⁶

Po slovensky:

„Kapitula kostola sv. Martina v Spiši, všetkým veriacim v Krista, dávame na vedomie toto právne oznámenie a pozdrav Spasiteľ'a. Kvôli tomu, aby sa nezabudlo na hodnoty — — — V súlade s tým, aby boli dosiahnuté tieto veci, sme sa dozvedeli od vynikajúceho princa Ladislava, nášho pána, z Božej milosti kráľa Uhorska, všetko sme prijali s úctou, týmito slovami: Ladislav, z Božej milosti kráľ Uhorska, vernej Kapitule v Spiši milosť a spásu. Sme si vedomí toho lesa, ktorý stojí medzi našimi hosťami od osady Hybe, s ktorým (lesom) susedia hranice lesov opátstva v Spiši, kde pre les — — — Vážec (potok Biely Váh) volaný a pole s názvom Turie Pole sa nachádzajú, z našej kráľovskej moci zem užíva náš verný comes Bohumír, syn Oskara (?) a jeho dediči za svoje verné služby našej korune a pre nás — — — potrebujeme sprostredkovať a vykonať ďalšie ústupky z našich listín kvôli právam druhých a oddeleniu osady (Hybe), lebo sú v tom veľké rozdiely. Bohumír hovorí, že potrebuje to isté. Preto dávame pevný mandát nášmu mužovi Vavrincovi, synovi Mikuláša zo Zvolena, ktorého svedectvo je dôveryhodné, za prítomnosti tohto nášho verného človeka vykonať mimosúdne, špeciálne pre tento prenos, riešiť tieto lesy, za prítomnosti vlastníkov a ich susedov, všetko to delegátov v súlade so zákonom, bývalé hranice po nových miestach nanovo zamerať a oddeliť od osadných práv (Hýb) a stanoviť presné hranice bez obáv o právo Bohumíra a jeho dedičov, podľa nášho predchádzajúceho darovania (potvrdzujúca listina z r. 1273), pre seba ich majú na veky, čo nie je v rozpore. Dané v Bude 12. mája 1274. Preto sme za prítomnosti Karola, správcu Kapituly, vydali hraničnú listinu. Prvý hraničný bod začína v prameni rieky Poprad vo vysokých končiaroch nazývaných (Vysoké) Tatry, ide dole do obyčajného lesa, aj do hory v okolí a sklonom lesa schádza k východnej časti do Červeného potoka (teraz potok Červená voda) a od tohto potoka zostupuje — — — dosiahne veľkú cestu, ktorá prechádza zo Spišskej stolice do Liptova, ďalej ide hranica do ďalšieho potoka, ide po ňom proti prúdu na jeden veľký kameň v hore, odtiaľ na veľký kameň na vrchole hory a z tohto kameňa zide dole lesom cez malé údolie, z údolia ide na inú horu, prechádza touto horou, dosiahne rovinu lesa a prechádza lesom smerujúc na sever ku prameňu Hornádu, od rieky Hornád stúpa hore do vysokých hôr (Kráľova hoľa) a od týchto vysokých hôr — — — ku potoku Boca, po ňom zostúpi a vtečie do rieky Váh, po rieke Váh vedie vyššie, prichádza ku potoku Vážec (Biely Váh), vedie hore potokom Vážec a vstúpi do nejakého malého potôčika (zrejme terajší Beliansky potok) a z tohto potôčika zakrátko inklinuje do jednej hory na západ cez veľkú cestu, ktorá vedie do Liptova zo Spiša a odtiaľ dole touto cestou až vojde do potoka Hybica a po potoku Hybica ide do vysokých hôr Tatry a cez ne smerom na východ až prichádza ku prvému hraničnému bodu. A tak požiadavka na hranice okolo (Bohumírovho) lesa je ukončená.

⁸⁶ FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis V. 2.* Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatus Ungaricae, 1829, s. 179 - 182.

Na pamiatku a trvalú stabilitu 182 listiny posilnenie pečat'ou. Dané ôsmy deň nového vytýčenia hraníc a ustanovenia vo vyššie uvedenom (11. júna 1274).

Listina č. 5

1283 *Kráľ Ladislav IV. potvrdzuje darovaciu listinu kráľa Ondreja II. z r. 1230 (doslovný prepis) na Mogyorfolu (Kráľovu Lehotu), darovanú Beuchovi, Hauchovi a Polkovi.*

Ladizlaus dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seurie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque rex, omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod Serapinus et Bogomerius comites, filii Laurencii, ad nostram accedentes presenciam exhibuerunt nobis privilegium Andree regis, illustris recordacionis karissimi proavi nostri, super collacione cuiusdam terre Mogyorfolu vocate confectum, petentes a nobis cum instancia, ut ipsum privilegium ratum habere et nostro dignaremur privilegio confirmare. Cuius quidem privilegii tenor talis est:

Andreas, dei gracia rex Hungariae omnibus, quibus presens pagina patuerit, salutem et omne bonum. Ad noticiam iniversorum, tam presencium quam futurorum, harum tenore volumus pervenire, quod nos fidelibus nostris, Beucha videlicet, Hauch, Polko, pro sius fidelibusserviiciis contulimus quandam terram vacantem in territorio de Lyptou sitam, que quondam terra fuerat viile, gue vulgo Mogiorfolu vocabutor, guam dividit a terra Lyptou torrens nomine Beuchna et torrens nomine qui vulgo dicitur Feirpotok, qui in fluvium Wag cadunt, cum silviset pratis ipsis et suis heredibus in perpetuum possidendam, et ipsos per fidelem nostrum Detricum comitem de Zolum, filium Synk, regia auctoritate in possessionem dicte terre fecimus introduci. Istud etiam ipsis concessimus, ut forum ipsorum super eadem terra ab omi tributo et exaccione liberum esset et immune, ita tamen, quod tam ipsi quam ipsorum heredes tam nobis guam nostris successoribus super eadem dicta terra servire teneantur et corone subbiaceant regie maiestatis. Et ut hoc perpetue firmitatis robur obtineat, presentem concessimus duplicis sigilli nostri munimine perpetuo roboratam.

Datum anno domini millesimo ducentesimo trigesimo, regni autem nostri anno quindecimo.“

Nos igitur iustis petitionibus predictorum Seraphini et Bogomerri comitum favorabilem consensum adhibentes, predictum privilegium karissimi proavi nostri non concellatum, non abrasum, nec in aliqua sui parte vicitatum ratum habentes et acceptum, de verbo ad verbum presentibus inseri faciendo patrocinio nostri privilegi duximus confirmandum. In cuius rei memoriam perpetuamgue firmitatem presentes concessimus diplicis sigilli nostri munimine robotaras.

Datum per manus discreti viri magistri Bartholomey, aule nostre vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno domini millesimo ducentesimo octuagesimo tercio, regni autem nostri anno undecimo.⁸⁷

⁸⁷ HUŠČAVA, Alexander. Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, Bratislava : 1930, roč. VII., č. 58 (5), s. 80 - 81.

Po slovensky:

„Ladislav, kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Haliča Vladimírska a Kumánie, chceme, aby sa vedelo, že Serafin a Bohumír, synovia Vavrinca, prišli k nám ukázali nám svoju listinu do kráľa Ondreja na zem nazývanú Mogyorfolu (Kráľova Lehota) a požiadali nás veľmi naliehavo, aby sme im ju schválili a potvrdili výsady. Obsah skutočnej výsadnej listiny je:

„My, Ondrej, z Božej milosti kráľ Uhorska, ktorým bude táto listina dostupná, pozdravy a všetko dobré. Na všeobecnú známosť, prítomným i budúcim, tuto listinou chceme oznámiť, že My verným našim a to Beuchovi, Hauchovi a Polkovi za ich verné služby sme časť voľnej zeme nachádzajúcej sa na území Liptova, ktorú zem mala kedysi osada ľudovo zvaná Mogiorfolu (Kráľova Lehota), ktorej zem z územia Liptova vydeľuje prudký (vodný) tok Boca a prudký tok ľudovo nazývaný Belá, ktoré vtekajú do Váhu, spolu s lesmi a lúkami, a oni a ich dediči ich navždy majú mať. Prostredníctvom verného nášho župana Zvolenskej stolice Detricha, syna Synka, menovaného z moci kráľa, do vlastníckej držby uvedenej zeme sme ich uviedli. Tiež sme im udelili, že trh na tejto zemi je oslobodený od daní a poplatkov. Avšak za predpokladu, že oni a ich dediči nám, tiež nášmu nástupcovi rovnako na uvedenej zemi budú slúžiť a ku kráľovskej korune a majestátu budú patriť. Aby toto trvalú platnosť a silu získalo, potvrdili sme túto listinu našou dvojitou pečaťou. Dátum v roku Pána 1230, kraľovania nášho pätnásteho.

Tak sme vyššie uvedeným Serafinovi a Bohumírovi ich atraktívne výsady uznali za platné a v doslovnom prepise sme ich potvrdili. Na pamiatku a trvalú ochranu sme toto posilnili našou dvojitou pečaťou.

Dané rukami nášho milovaného a verného vicekancelára Bartolomeja v roku Pána 1283, v jedenástom roku nášho vládnutia.

Originál na pergamene s privesenou pečaťou, čiastočne zachovanou, sa nachádza sa v archíve rodiny Szent-Iványi v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti, Országos Szécsényi-Könyvtár, archívne oddelenie, Q 174/6 (obrázok originálu listiny pozri na zadnej strane obálky).

Listina č. 6

8. máj 1286 *Kráľ Ladislav IV. vyníma Bohumíra s jeho synmi a synov Serafinových zo skupiny hostí medzi šľachticov priamo slúžiacich kráľovi a potvrdzuje im vlastníctvo majetkov.*

Nos Ladislaus dei gracia rex Hungarie significamus, quibus expedit tenore presencium universis, quod eccedentes as nostram presenciam comes Bogomerius de Lyptou, Andrea set Nicolaus, fillii Serefel, cognati eiusdem, hospites nostri, quorum progenitores originem de nobilibus regni Boemie traxerant, a nobis umiliter supplicando postularunt, ut ipsos de numero eorundem hospitum eximere et in numerum nobilium et regalium serviencium de regia benignitate transfere dignaremur. Nos igitur, qui ex officio suscepti regiminis metiri et pensare debemus merita singulorum et unicuique respondere iuxta exigenciam suorum meritorum, considerantes fidelitates et laudabilia servicia ipsius somitis Bogomerii, que idem primo progenitoribus nostris dimino Bele, avo nostro karissimo, et domino Stephano, patri nostro predilecto, regibus inclitarum recordacionum, ac demum nobis incessanter

cum fervore fidelitatis in diversis expeditionibus nostris impendit, nostro semper servicio in prosperis et in adversis inherendo, eundem comitem Bogo merium, Bodou, Nicolaum, Johannem, Laurencium et Dionisium, filios eiusdem comitis Bogomerii, cum terris et possessionibus ipsorum Nadasd, Vesueres, Mogorfolu, Bobrouch, Wazyeh et Churba vocatis in Liptou existentibus, et predictos Andrea met Nicolaum, filios Serefel, cum terris et possessionibus ipsorum Scentpeter, Scentmiclos et Howkfolua vocatis sub eisdem metis, in quibus iidem comes Bogomerius et filli Serefel dinccuntur possedissee, de numero eorundem hospitum exemimus et in numerum, cetum et collegium nobilium et regalium serviencium nostrorum ducimus trensferendos et agregandos, ita ut iidem et sui heredes heredumque suorum successores illa et eadem gaudeant et fruantur prerogativa nobilitatis, qua veri et primi nobiles regni nostri sub vexilo regio militantes gratulantur; et cum presentes nobis super ipsa exemcione et tlanslacione reportate fuerint, nostrum (privilegium) eidem comiti Bogomerio, filiis suis, et Andree et Nicolao, filiis Serefel, concedemus.

Datum in Scepus in octavis apostolorum Philippi et Jacobi, anno domimi millesimo ducentesimo octuagesimo sexto.⁸⁸

Po slovensky:

„My, Ladislav, kráľ Uhorska, touto listinou oznamujeme všetkým, že prišli k nám z Liptova Bohumír a Ondrej s Mikulášom, synovia Serafína, naši hostia, ktorých predkovia pochádzajú z radov šľachty v kráľovstve českom a pokorne nás prosili, aby sme ich všetkých rovnako vyňali z radov hostí a milostivo ich postupne prevzali do radov šľachticov konajúcich kráľovské služby. Naša funkcia zaväzuje nás overovať a zvažovať opodstatnenú požiadavku od každého a odpovedať na každú z nich podľa ich zásluh. Berúc ohľad na záväzky a chvályhodné služby, ktoré sa počítajú Bohumírovi, ktorý rovnako najprv nášmu milému predkovi vládcovi Belovi a vládcovi Štefanovi, nášmu milovanému kráľovi blahej pamäti a nakoniec nám neustále horlivo verne slúžia v čase prosperity aj v čase protivenstiev, toho Bohumíra, Bodu, Mikuláša, Jána, Vavrinca a Dionýza, synov tohto Bohumíra, s ich zemami a majetkami Trstené, Vesueres (Liptovský Ján), Mogorfolu (Kráľova Lehota), Bobrovec, Važec a Štrba v Liptove sa nachádzajúce a vyššie uvedených Ondreja s Mikulášom, synmi Serafína, s ich zemami a majetkami Svätý (Liptovský) Peter, Svätý (Liptovský) Mikuláš a Liptovská Ondrášová, v tých istých hraniciach, ktoré vlastní synovia Bohumíra a Serafína, týchto sme vyzdvihli a zaradili sme ich do radov našich šľachticov konajúcich službu kráľovi tak, aby aj ich dediči a týchto dedičov nástupcovia mali tieto šľachtické výsady, ktorým sa tešia šľachtici bojujúci za krajinu pod zástavou kráľa. Toto naše privilegium pre Bohumíra so synmi a pre Ondreja a Mikuláša, synov Serafína, potvrdzujeme.

Dané v Spiši v 8. deň mesiaca apoštolov Filipa a Jakuba, roku Pána 1286“ (8. mája).

Originál tejto listiny na pergamene s pečaťou privesenou, čiastočne zachovanou, sa nachádza v archíve rodiny Szent-Iványi v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti, Országos Szécsényi-Könyvtár, archívne oddelenie, Q 174/8.

⁸⁸ HUŠČAVA, Alexander. Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*, Bratislava : 1930, roč. VII., č. 58 (5), s. 81 - 82.

Listina č. 7

22. september 1321 *Spišská Kapitula vydáva listinu o tom, že Bohumírovi synovia vydělili zo svojho majetku osadu Šuňava bratovi Dionýzovi a on ju testamentom daroval kartuzánskému kláštoru na Skale útočiska na Spiši.*

Capitulum beati Martini in Scepus, omnibus Christi fidelibus, praesentibus et futuris, quibus praesentes ostenduntur, salutem in Domino sempiternam. Cum labilis sit hominum memoria, et res temporaliter geste facile vacillent, nisi litterarum testimonio fulciantur, proinde ad vniuersorum notitiam tenore presentium volumus peruenire: quod constituto coram nobis Comite Bodor, nec non Magistro Nicolao, et Magistro Laurentio, lectore Ecclesia nostre, et Bogo fratribus, filiis quondam Comitis Bugumeri, felicitis memorie de Liptouia, ex parte vna, et viris religiosus, fratre Martino, priore lapidis refugii, et fratre Iohanne, ordinis Carthusiensium, pros e et too Conuentu suo, ex altera; iidem filii Comitis Bugumery Bodor, et Nicolaus, et Magister Laurentius et Bogo, villam quamdam eorum S c h o n a w vocatam, metis Domini Abbatis adiacentem, cum omnibus vtilitatibus suis habitis et habendis, nihil sibi iuris retinendo, predictis fratribus ac ordini, tum pro portione ex paterna successione Dyonisio eorum germano debita, nunc in lapide refugii in ordine Carthusiensium Domino famulanti, tum pro testamento felicitis memorie Uohannis, fratris sui, nec non ob ipsorum ac progenitorum suorum remedium animarum, jure perpetuo, quiete et irreuocabiliter possidendam se dedisse; donasse, et contulisse liberaliter, confessi sunt. Mete vere predictae ville secundum tenorem priuilegii nostri sic distinguuntur: primo circa curiam filiorum Cece, vltra tres reuolutiones iugeris, vbi sunt due mete terree, tendentes directe contra lapidem, qui diuidit metas illorum de S c h i r b a ab illis de Lutzina, a quibus metis terreis iam dictis directe tendit versus occidentem ad duas metas terreas, quae sunt contra m o l e n d i n i u m, itaque in parte ille versus S c h i r b a m tres reuolutiones iugeris retineant plene, equaliter et perfecte; deinde a metis illis transit m o l e n d i n i u m directe versus meridiem, vbi habere decem reuolutiones iugeris integre, per omnia et complete, et ibi etiam sunt due mete terree; deinde girat versus orientem ad metas Abbatis, a quibus versus aquilonem directe veniet ad villam, vbi sunt due mete terre, a quibus redit ad curiam filiorum Cece, a qua directe tendit ad metas principales, et sic mete predictae terminantur. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, presentes concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum in festo Beati Mauricii, et sociorum eius. Anna Domini MCCCXXI.⁸⁹

Listina č. 8

28. jún 1361 *Kráľ Ľudovít I. daruje za verné služby Egidovi a jeho synom Barnabášovi, Kristiánovi a Hankovi zem a lesy medzi vodnými tokmi Váh a Boca a vrchmi Kráľova hoľa a Boca.*

Nos Ludovicus dei gratia Rex Hungariae memorie comendantes sigificanus tenore psentium quibus expedit Universis. Quod Nos in recompensatione fidelium servitore Egidii filii

⁸⁹ FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VIII. 2.* Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatus Ungaricae, 1832, s. 311 - 312; MOL DL 65265.

Nicolai et Barnabe, Cristani et Ganh filiorii eiusdem Egidii, que nobis idem in nationibus ferarum assidue exhibuerunt et impenderunt, Terram et Silvam nostram Regal juxta erinter fluvius Vagh et Bocha vocatos, usque ad sumitates Alpium Kyraly et Bochuh dictos in Comitū Lyptovien existent, cum utilitatibus et pertinentiis suis universis, dedimus, donavimus et contulimus pfatis Egidio Barnabe et Cristiane Nicolao Ganh, ac per eos ipsorum hedibus geredus eorum successoribus Jure perpetuo et irrevocabilis possidendam, tenendam et habendam. Datum in Lypse Zolien feria quinta proxima post festum natis Beati Joannis Baptistae Anno D MCCCLXI.⁹⁰

Po slovensky:

„My, Ľudovít, z Božej milosti kráľ uhorský, do pamäti porúčame skrz zmysel tohto písma všetkým oznamujúc, že My, na vynahradenie verných služieb Egida, syna Mikulášovho a Barnabáša, Kristiána a Hanka, synov tohto Egida, ktorí sa nám spolu pri poľovačkách odvážne stále preukazujú a obetujú, zem a lesy naše kráľovské medzi tokmi Váh (Čierny) a Boca, až po vrchy Kráľova hoľa a Boca v stolici Liptovskej sa nachodiace, na úžitok a príslušenstvo všetko pre nich spoločne dali a darovali sme hore uvedeným Egidovi, Barnabášovi a Kristiánovi, Mikulášovmu Hankovi, tiež ich vlastným potomkom a týchto potomkov nasledovníkom právom večným a odvolať sa nemohúcim, ktoré oni mať a držať majú. Dané v Zvolenskej (Slovenskej) Ľupči v deň piaty najbližší po sviatku narodenia svätého Jána Krstiteľa roku 1361“(28. júna 1361).

Originál listiny na pergamenovom papieri 27 x 9,5 cm so stopou po pečati je v Štátnom archíve v Bytči.

Listina č. 9

1. júl 1390 *Kráľ Žigmund potvrdzuje Barnabášovi a Hankovi, synom Egida, darovacíu listinu kráľa Ľudovíta I. z roku 1361 na zem a lesy medzi vodnými tokmi Váh a Boca.*

Nos, Sigismundus Dei gratia Rex Hungariae Dalmatiae Croatiae etc. Marchio Moraviae Brunschw et mertior Commendamus tenore psent significant cuibus expedit Universis. Guod nos in rekompensationem fidelium servitior Barnabae et Hanhonis Filior Aegidii, guod idem Serenissimo olim Principi Dno Ludovico Regi Hunga Praedecessori nostro honorando felicis memoriae in venationibus ferare exhibuisse asserunt, omnio alacritate exhibent de psenti, ac exhibere promittunt in futur, guare Sylvam seu Terra nostram Regalem inter Fluvios Vag et Bocha vocatos in Cottu Lyptovien existent, guam alias idem Dnus Ludovicus Rex Aegidio Parenti et Chtiano ac Nicolao Fratribus eorumd Barnabae et (?) Hankonis, ipsis, et eorumd Haeredibus universis Jure perpetuo contubit et nos similiter pfatis Barnabae et (?) Hankonic ac ipsor Haeredibus, Haeredume suor Successoribus dedimus et contulimus, imo Eadem Sylvam seu Terra simul cum utilitatibus et Ptinentiis suis Universis eisdem donanus et conferimus Jure perpetuo, et irrevocabiliter haben, tenen dam Paint et possidend. Hae nostror

⁹⁰ Štátny archív Bytča, Zbierka listín č. 9; Prot. spis. kap. XX (1618 – 32) z r. 1628; FEJÉR, Georgius. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII. 3.* Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatus Ungaricae, 1835, s. 158, „Ludouicus Rex Hungariae familie de Kiraly – Lehota donationales impetitur. A MCCCLXI (Ľudovít, kráľ Uhorska, familii z Kráľovej Lehoty dáva donáciu, 1361).“

Testimonio Litrae. Dat in Lypse Zolien feria sexta proxima post festum Beatorum Petri et Pauli Apostolor Anno D 1390.⁹¹

Po slovensky:

„My, Žigmund, z Božej milosti kráľ uhorský, dalmátsky, chorvátsky a markgróf moravský a brandenburský, do pamäti dávame prostredníctvom prítomného písma všetkým oznamujúc, ktorých sa to týka, že My, na vynahradenie verných služieb Barnabáša a Hanku, synov Egida, ktorí spolu slúžili pred časom kniežaťu Ľudovítovi, kráľovi uhorskému, predkovi nášmu, ktorého slávne úspechy pripomíname, pri poľovačkách odvážne preukázali ochranu, odhodlanie preukázali vo všetkom a tiež do budúcnosti preukazovať sľubujú, istý les, či zem našu kráľovskú medzi tokmi Váh a Boca menované, v stolici Liptovskej sa nachodiace, ktoré inak ten Ľudovít kráľ Egidovi otcovi a Kristiánovi od Mikuláša, brata tohože Barnabáša a Hanku samého a týchto potomkom spoločne právom večným hore uvedeným dal, a My podobným spôsobom Barnabášovi a Hankovi, tiež jeho potomkom, týchto potomkov nasledovníkom darovali a potvrdili sme, ba tenže les, či zem na úžitok s náležitosťami samými všetkými im dávame a potvrdzujeme právom večným a odvolať nemohúcim, ktoré oni držať majú podľa svedectva nášho listu. Dané v Zvolenskej (Slovenskej) Ľupči v prvý piatok po sviatku svätého Petra a Pavla apoštolov roku 1390“ (1. júla 1390).

Originál tejto listiny na pergamene 22,5 x 17,5 cm je v Štátnom archíve v Bytči.

⁹¹ Štátny archív Bytča, Zbierka listín č. 16.

Obsah

Úvod.....	3
I. Darované územia	4
Od potoka Boca a rieky Belá po Spišskú stolicu	4
Osada Hybe ako kráľovský majetok	7
Od potoka Boca po potok Ploštinka	8
Mestské práva pre osadu Hybe.....	9
Les medzi potokom Hybica a Spišskou stolicou.....	9
Zameranie hraníc medzi osadou Hybe a comesom Bohumírom.....	11
Potvrdzujúce listiny z rokov 1283, 1286 a 1299.....	12
Úprava hraníc medzi opátstvom na Spiši a Bohumírovými synmi.....	13
II. Od potoka Boca a rieky Belá po Spiš v ďalších storočiach	14
Odobratie Bohumírovho územia do kráľovského majetku	14
Darovanie osady Šuňava kartuziánom	14
Vznik hradu Liptovský Hrádok a osád Východná, Dovalovo a Liptovská Kokava	15
Darovanie zeme medzi Čiernym Váhom a Bocou členom kráľovskej poľovníckej družiny.....	15
Hraničné spory medzi zemanmi z Liptovského Jána a Kráľovej Lehoty	16
Vznik kráľovských baní na Boci.....	16
Odobratie územia Čierneho Váhu a pravej strany Boce z chotára Kráľovej Lehoty ku hradu Liptovský Hrádok	16
Odobratie územia Malužinej z chotára Kráľovej Lehoty ku hradu Liptovský Hrádok.....	17
III. Texty listín	18
č. 1, Ondrej II. v r. 1230 daruje zem Hauchovi, Beuchovi a Polkovi	18
č. 2, Belo IV. v r. 1239 odoberá Hybe ku kráľovskému majetku	19
č. 3, Belo IV. v r. 1265 udeľuje Hybiam mestské práva.....	20
č. 4, Spišská Kapitula v r. 1274 vytyčuje hranice Bohumírovej zeme	22
č. 5, Ladislav IV. v r. 1283 potvrdzuje listinu Ondreja II. z r. 1230	24
č. 6, Ladislav IV. v r. 1286 povyšuje Bohumíra so synmi a Serafinových synov medzi šľachticov	25

č. 7 Spišská Kapitula v r. 1321 vydáva listinu o darovaní	
Šuňavy kartuziánom	27
č. 8, Ľudovít I. v r. 1361 daruje zem a lesy pre Egida so synmi	27
č. 9. Žigmund v r. 1390 potvrdzuje listinu Ľudovíta I. z r. 1361	28

Predná obálka

Pohľad na Kriváň z dávnej osady Mogiorfolu (Kráľovej Lehoty). Foto F. Bizub, marec 2015.

2. strana obálky

Hradisko v Kráľovej Lehote – dávna osada Mogiorfolu. Google Earth, dátum snímky 11/1/2009, 49°00'43.25''S, 19°48'09.91''V.

Bronzový meč z Kráľovej Lehoty. HAMPEL, József: A magyarhoni bronzkardókrol. In Archaeologiai Értesítő. Budapest: A Magyar Tud. Akadémia, 1877, XI. kötet, 2. szám, február 28, 53 – 54, „Ide tartozik a lijadu-böszörményi leletből még 7 kard, melyek Graffenriednél és a n. muzeumban vannak ... a király-lehotai kard Majláth Béla gyűjteményében (Jedná sa o 7 zistených mečov ... a umiestnených v múzeu ... meč z Kráľovej Lehoty zo zbierky B. Majlátha).“ http://real-j.mtak.hu/284/1/ARCHERT_1877_011.pdf

3. strana obálky

Originál listiny z 27. mája 1273, ktorou kráľ Ladislav IV. potvrdzuje Bohumírovi územie od Hýb po Spišskú stolicu, darované kráľom Belom IV. v roku 1269.

[http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/search/results/?query=WJEL%3D\(%22Szent-Iv%C3%A1ny%20csal%C3%A1d%20\(Q%20174\)%22\)&page=3&per_page=20](http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/search/results/?query=WJEL%3D(%22Szent-Iv%C3%A1ny%20csal%C3%A1d%20(Q%20174)%22)&page=3&per_page=20)

Zadná obálka

Originál listiny z roku 1283, ktorou kráľ Ladislav IV. potvrdzuje Serafinovi a Bohumírovi darovaciu listinu kráľa Ondreja II. z r. 1230 (doslovný prepis) na Mogyorfolu (Kráľovu Lehotu), darovanú Beuchovi, Hauchovi a Polkovi.

[http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/search/results/?query=WJEL%3D\(%22Szent-Iv%C3%A1ny%20csal%C3%A1d%20\(Q%20174\)%22\)&page=3&per_page=20](http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/search/results/?query=WJEL%3D(%22Szent-Iv%C3%A1ny%20csal%C3%A1d%20(Q%20174)%22)&page=3&per_page=20)

František Bizub

Osídlenie horného Liptova v 13. storočí

Autor: František Bizub

Vydavateľ: Obec Kráľova Lehota

Vydanie: Prvé, 2015

Počet strán: 32

Počet obrázkov: 5

Počet kresieb: 3

Grafická úprava: František Bizub

Návrh obálky: František Bizub

Sadzba a tlač: Tlačiareň P+M, s.r.o.

Budovateľská 1672/16, 038 53 Turany, Slovensko

Tel.: (043) 4292 963

ISBN 978-80-971965-2-3